

RESTAUREREN MET RESPECT

HANDLEIDING VOOR HET RESTAUREREN EN UITBREIDEN VAN MONUMENTEN

MINISTERIE VAN ONDERWIJS, WETENSCHAP EN CULTUUR

SITE-MANAGER VAN DE WERELD ERFGOED SITE

PHILIP DIKLAND

2022

Deze uitgave is een initiatief van :

Paramaribo Urban Rehabilitation Program (PURP)

Tekst : Philip Dikland

Foto's : KDV architects, tenzij anders vermeld

Tekeningen : KDV architects

Persoonlijk gebruik van dit E-boek, alsmede niet-commercieel gebruik, zijn vrij.

Commercieel gebruik, voor welk doel dan ook, is niet toegestaan zonder toestemming van de auteurs .

Bij gebruik van de informatie altijd de naam van de auteurs vermelden.

INHOUD

Inleiding	4
1. Restauratieplan	5
2. Definities	6
3. Waardenstelsel	7
4. Het historische houten pand	12
5. Restaureren: werkwijze	26
6. Restaureren: De richtlijnen van de Commissie Monumentenzorg	27
6.1 Restaureren: Algemene Basiskennis	28
6.2 Restaureren: Gevels	32
6.3 Restaureren: Verkastingen	34
6.4 Restaureren: Stijkamers en details	36
6.5 Restaureren: Dievenbeveiligingen	40
6.6 Restaureren: Installaties	42
6.7 Restaureren AC Installaties	44
6.8 Restaureren: Toevoegingen	47
6.9 Restaureren: Terrein	48
6.10 Restaureren: Uitbreiding	49
7. Aanpassen van kozijnen	50
8. Restaureren: moderne toevoegingen	51
9. Brandpreventie	52
10. Brandmelding en brandblussing	55
Monumentenwet 2002	56

INLEIDING

Dit boekje is deel 1 van een serie van vier boekjes, die handelen over de juridische, architectonische, en technische aspecten van de monumentenzorg. De boekjes zijn bedoeld als praktische ondersteuning voor eigenaren en architecten die bezig zijn met monumentale panden.

deel 1 Restaureren met respect

Dit deeltje handelt over restauraties van monumenten, en eventuele daaraan gekoppelde nieuwbouw. Een restauratie dient te worden uitgevoerd in overeenstemming met de monumentenbeschikking van het pand, verder moet er worden voldaan aan de richtlijnen van de Commissie Monumentenzorg, en uiteraard moet worden voldaan aan de eisen in de Monumentenwet 2002. De beoordeling van het restauratieplan geschiedt door Commissie Monumentenzorg van het Ministerie van Onderwijs, waarbij wordt gelet op de monumentale en historische kenmerken van het pand. Dit boekje verschaft aan de hand van "goede" en "slechte" voorbeelden inzicht aan de architect hoe te handelen bij het opstellen van het restauratieplan. Niet alleen de architect, maar ook de monumenteigenaar zal veel nut hebben van het boekje.

deel 2 Bouwen in de Binnenstad

Dit deeltje handelt over het bouwen in de beschermde binnenstad van Paramaribo. Bouwplannen in dit gebied moeten voldoen aan speciale architectonische eisen, die zijn vastgelegd in de Bijzondere eisen t.b.v. bouwplannen voor de historische binnenstad van Paramaribo en aangrenzende bufferzones (BEB) (A.R.S. 2003 no.34 datum 29-04-2003). De toetsing aan de BEB geschiedt door de Bouwcommissie van het Ministerie van Openbare Werken en - incidenteel - door een commissie van de UNESCO. In het boekje wordt aan de hand van "goede" en

"slechte" voorbeelden uitgelegd hoe de architect kan omgaan met de eisen van de BEB. Niet alleen de architect, maar ook de monumenteigenaar zal veel nut hebben van het boekje.

Deel 1 en deel 2 handelen uitsluitend over de architectuur en de esthetica van te restaureren monumentale gebouwen en nieuwe gebouwen in de oude stad. Dat komt omdat daarmee volledig inzicht wordt verschaft in de eisen en voorschriften ; meer is niet nodig. De technische aspecten van het restaureren en het onderhoud van monumentale gebouwen worden niet behandeld. Daarom zijn er nog twee deeltjes bijgevoegd :

deel 3 Monumentale techniek

Dit deeltje geeft een overzicht van de in Suriname gebruikelijke technische oplossingen voor het restaureren van monumentale gebouwen.

deel 4 Monumentaal onderhoud

Dit deeltje is speciaal geschreven voor eigenaren van monumenten, en geeft inzicht in de techniek van het onderhouden van monumentale gebouwen.

1 RESTAURATIEPLAN

wettelijke regelingen

De restauratie en uitbreiding van een monument is gebonden aan een viertal wettelijke regelingen.

- 1 Bouwwet 1956
(G.B. 1956 no. 30 laatstelijk gewijzigd bij S.B.1980 no.116)
Dit is de algemene bouwwet met voorschriften voor alle gebouwen in geheel Suriname.
- 2 Bouwbesluit
(S.B. 2001 no.74)
Dit is het z.g. bouw besluit, met daar in algemene voorschriften voor de bouw.
- 3 Monumentenwet 2002
(S.B. 2002 no. 72)
Voorschriften voor de restauratie en verbouwing van beschermde monumenten.
- 4 Bijzondere eisen t.b.v. bouwplannen voor de historische binnenstad van Paramaribo en aangrenzende bufferzones (BEB)
(A.R.S. 2003 no.34 datum 29-04-2003)
Voorschriften voor nieuwbouw in de beschermde historische binnenstad van Paramaribo.

Monumenteneigenaren zullen bij restauratie en uitbreiding veel te maken krijgen met 3 en 4.

indienen van het restauratieplan

Het is verplicht dat het restauratieplan wordt vervaardigd door een erkend architectenbureau (geen tekenbureau). De indiening van het plan bij de diverse ministeries geschiedt door de architect die door de eigenaar van het monument is aangezocht om het plan op te stellen.

Als eerste wordt het restauratieplan ingediend bij het Ministerie van Onderwijs, Wetenschap en Cultuur ter verkrijging van de Restauratie vergunning. Het ministerie toetst het plan aan de voorschriften van de *Monumentenwet*, en aan de eisen gesteld in de *Monumentenbeschikking*. Voor deze toetsing is een commissie ingesteld, de Commissie Monumentenzorg.

Deze Commissie Monumentenzorg heeft in 2015 een folder uitgegeven, die thans (Oct. 2022) nog steeds geldig is. In de folder staat precies omschreven welke stukken de architect moet indienen. Tevens geeft de folder een aantal restauratie tips. De folder is afgedrukt op pagina 6 en 7.

Wanneer het restauratieplan is beoordeeld en waar nodig gewijzigd, geeft het Ministerie van Onderwijs en Cultuur de Restauratievergunning af. Maar daarmee is het verhaal nog niet af, want er is ook nog een Bouwvergunning nodig.

Daartoe dient de architect vervolgens het restauratieplan samen met de bijbehorende Restauratievergunning in bij het Ministerie van Openbare Werken ter verkrijging van de Bouwvergunning. Daarbij zijn dan ook nog een aantal additionele documenten nodig, die door het ministerie van OW worden vereist.

De aanvullende stukken zijn (anno Oct. 2022) :

- 1 - GLIS verklaring wie de eigenaar is van het perceel
- 2 - Perceelkaart
- 3 - Google Earth foto van het perceel en omgeving
- 4 - 2 foto's van de straatwand waarin het pand staat
- 5 - 2 foto's van de tegenoverliggende straatwand
- 6 - KKF uittreksel (indien zakenpand)
- 7 - DC verklaring (indien zakenpand)

Het is mogelijk dat bovenstaande lijst in de loop der tijd wijzigt. De architect dient voor actuele gegevens contact te maken met het Ministerie van OW.

Het Ministerie van OW toetst het plan aan de voorschriften in de *Bouwwet* en het *Bouwbesluit*. Dat geschiedt door de Dienst Bouw en Woningtoezicht.

Indien het Monument zich bevindt in het gebied van de beschermde binnenstad van Paramaribo, en indien behalve de restauratie ook een uitbreiding plaatsvindt, dan wordt het plan ook nog getoetst aan de *Bijzondere eisen t.b.v. bouwplannen voor de historische binnenstad van Paramaribo en aangrenzende bufferzones (BEB)* (A.R.S. 2003 no.34 datum 29-04-2003). De toetsing aan de BEB geschiedt door de Bouwcommissie van het Ministerie van Openbare Werken en - incidenteel - door een commissie van de UNESCO.

Benodigde vergunningen

Restauratievergunning
Bouwvergunning

BROCHURE CMZ

Commissie Monumentenzorg Suriname

IN DEZE BROCHURE KRIJGT U EEN
OVERZICHT VAN DE IN TE DIENEN
BESCHEIDEN EN DE ALGEMENE
VOORWAARDEN WAARAAN VOLDAAN
DIEN TE WORDEN TER VERKRIJGING
VAN EEN RESTAURATIE VERGUNNING.

De Commissie Monumentenzorg Suriname
Ministerie van Onderwijs en Volksontwikkeling
Zeelandiaweg 7/Tel (+597) 479272
monumentenzorg.suriname@education.gov.sr

Procedure

- A – Indienen** van een verzoek ter verkrijging van een restauratievergunning.
Het verzoek dient te zijn gericht aan de Minister van Onderwijs, en dient als bijlagen te bevatten een restauratieplan (zie paragraaf 2).
- B – Beoordeling**; van het plan door de Commissie Monumentenzorg (CMz) namens de Minister. De Commissie zal samen met de eigenaar of diens vertegenwoordiger het te restaureren pand inspecteren. Daarna zal de Commissie de eigenaar berichten omtrent de gewenste aanvullingen of wijzigingen op het restauratieplan.
- C – Uitvoering**; met de door de Minister afgegeven restauratievergunning. Deze wordt na indiening en goedkeuring van de correcties verstrekt.
- D – Inspectie** van de CMz tijdens de uitvoering van het werk; dit zal enkele malen geschieden. Bij niet naleving van de vergunningsvoorwaarden kan het werk worden stopgezet.

In te dienen bescheiden

De CMz houdt een digitale database bij van de monumenten van Suriname. Van ieder monument dat wordt gerestaureerd en/of aangepast dient een restauratieplan te worden ingediend, inhoudende :

- A - Een korte omschrijving** van het plan, waarin de architect aangeeft hoe hij zal omgaan met de monumentale kenmerken van het gebouw.

- B - De meettekening van de aanvangssituatie**, voorzien van de naam van de opnemer en de datum van de meting. Dwg formaat. Deze meettekening dient te omvatten :

Situatie incl. belendingen	1 : 200 of 1 : 500
Alle plattegronden	1 : 100
Funderingen en rioleringen	1 : 100
Alle gevels en gevelframes	1 : 100
Alle relevante dwars- en langsdoorsneden	1 : 50
Alle inwendige frames	1 : 100
Alle vloerbalklagen	1 : 100
Spantenplan en sporenplan	1 : 100
Alle relevante detailleringen, w.o. : Aansluiting deur / raam op stijl, verticaal en horizontaal Hoekdetail gevel Aansluiting houtconstructie op base-ment Gootdetail Nokdetail Detaillering galerijen Detaillering trappen	1 : 5 / 1 : 10 / 1 : 20

- C - De bestek- en werktekeningen**
NB: de geveltekeningen dienen te worden gepresenteerd INCLUSIEF de opstelling van de AC-buiten-units, rolluiken, diefijzers, reclameborden, etc.
- D - Het bestek**
- E - De meettekening van de eindsituatie**, voorzien van de naam van de opnemer en de datum van de meting. Dwg formaat. In te dienen na voltooiing van het project.

Algemene voorwaarden waaraan de restauratie moet voldoen

- A - In het algemeen wordt gestreefd naar het handhaven of terugrestaureren van de monumentale kenmerken van het gebouw. Aan de hand van oude foto's en bouwsporen in het gebouw zelf, wordt nagegaan wat de "oorspronkelijke" situatie was, en deze wordt gebruikt als basis voor de restauratie.
- B - Bij restauratie mogen de monumentale kenmerken nimmer worden verminkt, maar hier juist in stand te worden gehouden.
Voorbeeld : als een wand wordt verkast, fraist electricien de oude stijlen in om zijn leidingen te kunnen plaatsen. De wand wordt immers toch verkast, dus niemand ziet het. Dit is NIET toegestaan. De oude constructies mogen niet worden verminkt, maar dienen te worden gerespecteerd.

Gevels

- A - **Beslag**
Rabatdelen van 10" of 12" waren vroeger gebruikelijk. Nieuwe rabatdelen uit te voeren conform de oorspronkelijke. Indien moderne ral onvermijdelijk is, dan een minimale breedtemax van 8".
- B - **Ramen**
19^e eeuwse gebouwen hadden over het algemeen een raamindeling bestaande uit houten blinder met daarboven een bovenlicht van vast glas. Dit dient te worden gehandhaafd of teruggerepareerd. In de moderne tijd is i.v.m. AC of stofoverlast een verdere invulling met een glasraam meestal noodzakelijk. Dit is dus een modern raam, en de architect kan hiervoor een gepaste eenvoudige vormgeving kiezen.

Interieurs

- A - **Houtconstructies**
De historische houtconstructies moeten zorgvuldig behouden blijven, en slechts met toevoegingen van recente datum mag de architect naar eigen keuze omgaan. Restauratie van de houtconstructie dient te geschieden met duurzame houtsoorten, en met gebruikmaking van dezelfde houtmaten, afwerking, en verbindingstechnieken.
- B - **Verkastingen**
Het is onvermijdelijk dat de gebouwineries deels verkast zullen zijn i.v.m. bijvoorbeeld de kantoorfunctie van de gebouwen, en de benodigde thermische isolatie t.b.v. de airconditioning. Verkastingen waar mogelijk vermijden, en - indien toch noodzakelijk - bij voorkeur demontabel aan te brengen zodat inspectie van de oude constructies mogelijk blijft.
- C - **Te restaureren kamers**
Het verdient aanbeveling om tenminste 1 kamer uit te voeren als een "stijkkamer", dus zoals deze er in de 18^e of 19^e eeuw zou hebben uitgezien: met onverkaste wanden, en een in het zicht blijvende houten balklaag.
- D - **Details**
Originele interieurdetails (bv. : gekraalde balken, hoekschoren, telmerken, bogen, trappen, balconconsoles, balconstijlen, waterkelders, kookramen, demerara windows etc. etc.) zorgvuldig restaureren.
- E - **Dievenbeveiligingen**
Dievenbeveiligingen altijd aan de binnenzijde aanbrengen, en qua stijl harmoniserend met de raamarchitectuur. Rolliiken van winkelpuien dienen van het "open grille" te zijn. De rolkast bij voorkeur aan de binnenzijde aanbrengen.

Installaties en toevoegingen

- A- **Installaties**
De installaties die benodigd zijn in het gebouw moeten worden ingebracht op een wijze die harmonieert met de historische architectuur. De oude constructies dienen gerespecteerd te worden. NOOIT de oude houtconstructies inkepen ten behoeve van installatieleidingen.
- B- **AC-units**
Het is niet toegestaan om de historische gevels te vervuilen met AC-units van welk type dan ook. De architect zal hiervoor speciale voorzieningen dienen te treffen, die de AC's uit het zicht houden. De architect dient de Commissie Monumentenzorg hierover te informeren.
- C - **Toevoegingen**
Overige toevoegingen die in de loop der tijd aan de gevels zijn geplaatst, met name : waterleiding- en rioleringsbuizen, elektrische bekabeling en telefoonbedradingen, dienen van de gevels te worden verwijderd. (behalve uiteraard r.w.a.) Ditzelfde geldt voor hydrophoors, watertanks, en gascylinders.
Voor al deze zaken dient de architect een passende esthetische oplossing te presenteren.

Nieuwbouw

Uit te voeren in overeenstemming met de Monumentenwet 2002.

Terrein

Historische constructies op het terrein (bijgebouwen, putten, bakstenen schuttingen, fundamenteen, oude stoepen, etc. etc.) dienen te worden gehandhaafd.

Deze brochure is een uitgave van de Commissie Monumentenzorg Suriname

2 DEFINITIES

De Monumentenwet 2002 hanteert in artikel 1 een aantal basisbegrippen :

Monumenten

- 1) *alle onroerende goederen of delen daarvan, die minstens vijftig jaar oud zijn en van algemeen belang worden geacht wegens hun schoonheid, hun kunstwaarde, hun betekenis voor de wetenschap, voor de oudheidkunde, de geschiedenis van het land, hun volkenkundige waarde of architectuur*
- 2) *terreinen welke van algemeen belang zijn wegens daar aanwezige objecten zoals bedoeld onder 1*
- 3) *terreinen, anders dan in lid 2 genoemd, bouwwerken en standbeelden,, die ter herdenking van een bepaalde gebeurtenis of een persoon zijn opgezet en derhalve historische of kunstzinnige waarde hebben, welke ingeschreven zijn in de ingevolge deze wet vastgestelde register*

Archeologische monumenten *de monumenten, bedoeld onder sub 2*

Stads- en dorpsgezichten *groepen van onroerende goederen die van algemeen belang zijn wegens hun schoonheid, hun onderlinge ruimtelijke of structurele samenhang dan wel hun wetenschappelijke of cultuur-historische waarde en in welke groepen zich één of meer monumenten bevinden, welke zijn ingeschreven in de ingevolge deze wet vastgestelde registers.*

Ook in de Monumentenbeschikkingen komen enige begrippen voor :

Monumentale waarden *Dit begrip wordt niet verder gedefinieerd. Uit de context blijkt dat hieronder moet worden verstaan het geheel van historische bouwkundige kenmerken van het monument, die het daarmee zijn uniek esthetisch karakter geven. Deze kenmerken relateren het gebouw bovendien aan zijn bouwperiode en bepalen daarmee tevens enigzins zijn plaats in de Surinaamse geschiedenis.*

Redengevende omschrijving *Dit is de omschrijving van de monumentale waarden van het monument*

3 WAARDENSTELSEL

Allereerst gaat het bij de monumentenzorg om respect. Wij zijn als samenleving trots op de prestaties van onze voorouders, en willen daarom een aantal van die prestaties (in dit geval: gebouwen) behouden voor het nageslacht.

Maar welke gebouwen zijn het waard om behouden te worden ? In de Surinaamse monumentenzorg wordt dan een indeling in vieren gehanteerd :

1 – cultuurhistorische waarde

De monumenten drukken de Surinaamse culturele diversiteit uit. Daarom worden de oude kerken en synagogen beschermd en – recentelijk – tempels en moskeeën. Daarom zijn er plannen om de grote indiaanse “tukuspans” te beschermen, en de oude fraai versierde bosneger woningen.

2 – geschiedkundige waarde

Een monument kan een belangrijk aspect van de Surinaamse geschiedenis vertegenwoordigen. Als voorbeeld noemen we het geboortehuis van Anton de Kom. Dat is een onooglijk huisje, maar desondanks een bijzonder belangrijk monument. Een monument kan ook een tijdbeeld vertegenwoordigen. Een houten huis van 1850 ziet er heel anders uit dan een huis van 1950. Van beide moeten er voorbeelden bewaard blijven.

3 – architectonische waarde

Een gebouw kan ook uit zichzelf exceptioneel fraai zijn, en daarom worden beschermd. Zoals het Paleis, en het Torengedouw, en ga zo maar door.

4 – stedenbouwkundige waarde

Een bouwwerk kan zijn geplaatst op een bijzonder markant punt, waardoor het grote bekendheid geniet, en daarom bescherming verdient. Zoals bijvoorbeeld de watertoren aan de Johan Adolf Pengel straat.

De monumentenzorg begon officieel in 1963, met de afkondiging van de Wet Historische Monumenten. Maar het zou duren tot 1998, tot de eerste beschermde monumenten werden aangewezen. In deze wet (en ook in de thans geldende wet van 2002) staat o.a. dat alleen gebouwen ouder dan 50 jaar in aanmerking kunnen komen voor bescherming. De eerste groep monumenten bestond daarom uitsluitend uit gebouwen van vóór 1950, en dat zijn voor het grootste deel de z.g. “koloniale” gebouwen. De bosnegerarchitectuur en de inheemse gebouwen liet men voorlopig buiten beschouwing

Tot op heden is die situatie ongewijzigd. Het monumentenbestand is wel uitgebreid, maar gebouwen van na 1950 zitten er nog niet in. En dat betekent bijvoorbeeld dat alle fraaie tempels en moskeeen nog onbeschermd zijn, want die zijn van jonger datum. Inmiddels leven wij in 2022, en is voor een aantal dezer nu bescherming mogelijk. Er wordt nu druk aan gewerkt om deze bescherming te realiseren.

Het monumentenbestand bestaat dus nog steeds uit “koloniale” houten architectuur, en die is daarom het onderwerp van deze handleiding.

Gaandeweg groeide ook het besef dat het beschermen van individuele gebouwen niet voldoende was. Want wat blijft er over van die waarde, als de hele omgeving wordt gesloopt en grootschalig wordt herbouwd in een dominante architectuur? Men begon te beseffen, dat het beschermen van groepen gebouwen een veel logischer oplossing bood. De Monumentenwet biedt daarom de mogelijkheid tot het beschermen van een “stadsgezicht”.

Het eerste (en voorlopig enige) beschermde stadsgezicht is de oude binnenstad van Paramaribo. Dit beschermd stadsgezicht bestaat niet uitsluitend uit monumenten; er zitten ook nieuwere panden tussen. Die vallen niet onder de regels van de monumentenwet. Men kan zich dus voorstellen dat ze op een gegeven moment worden gesloopt en vervangen door kolossale nieuwbouw, waarbij het historisch karakter van de binnenstad verloren gaat. Om nu ervoor te zorgen dat een harmonie blijft gehandhaafd tussen de monumenten en de nieuwbouw worden er speciale voorwaarden gesteld aan die nieuwbouw; deze zijn vastgelegd in de *Bijzondere eisen t.b.v. bouwplannen voor de historische binnenstad van Paramaribo en aangrenzende bufferzones (BEB)* van 2003.

Dit gebeurt er indien er geen beschermd stadsgezicht is. Een nieuwbouw aan de Zwartenhovenbrugstraat naast een monumentje.

4 HET HISTORISCHE HOUTEN PAND

In dit hoofdstuk worden de verschillende monumentale waarden van de historische Surinaamse architectuur beschreven.

4.1 de architectuur van het historisch houten pand

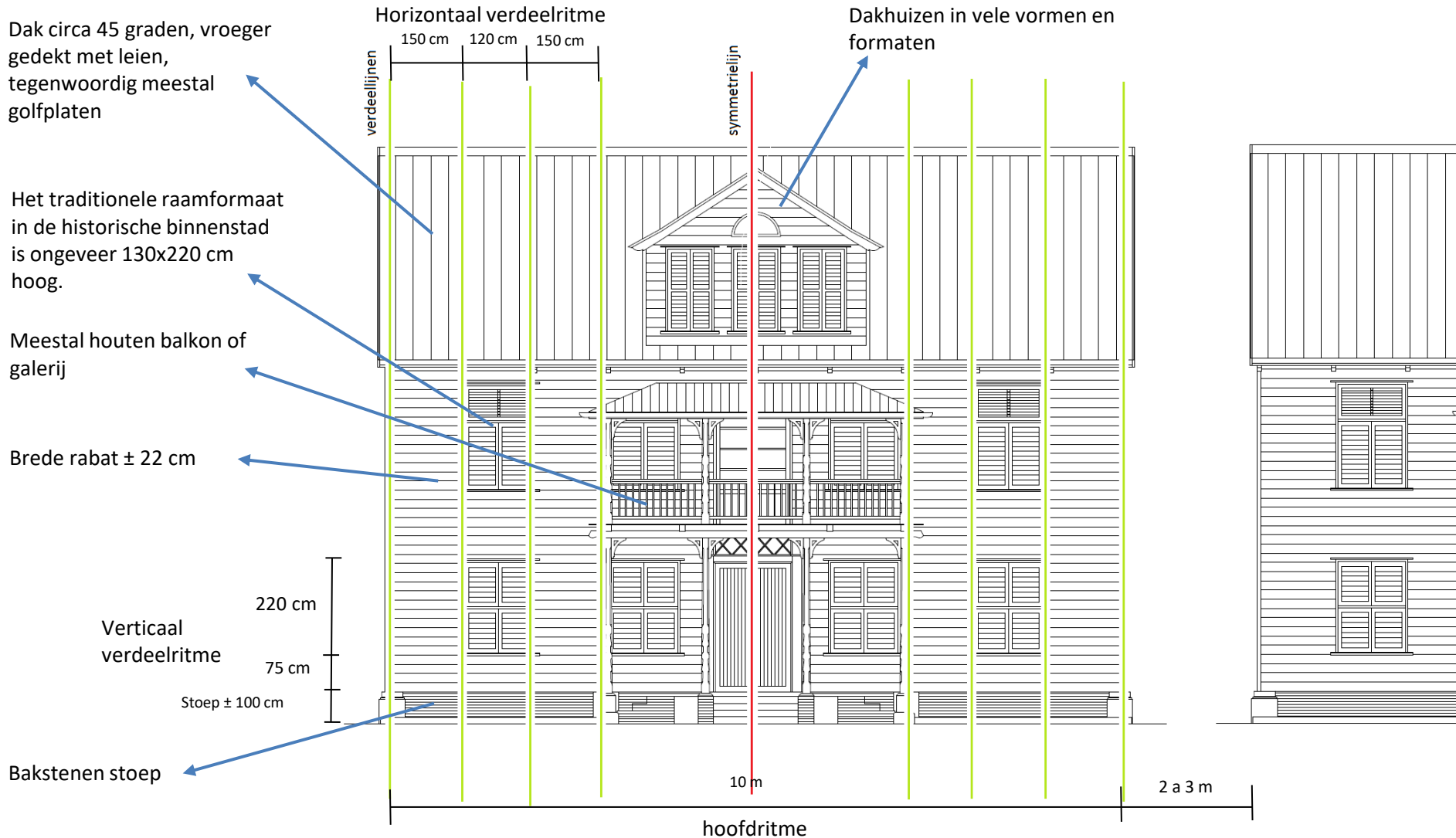
Hierover laten wij de architect en kunsthistoricus Jean Louis Volders aan het woord :

“Wat maakt het Surinaams huis tot een architectonisch interessant object ? Het is niet de kostbaarheid van materialen of een opvallende architectuur. Integendeel, de houten gebouwen zijn sober van afwerking en de architectuur is nogal eenvormig; alle huizen in Paramaribo lijken op elkaar en hebben deuren, ramen en dakvensters, die vaak nauwelijks van elkaar te onderscheiden zijn. En hierin ligt eigenlijk het bijzondere van de Surinaamse bouwstijl. **Alle houten huizen, zowel grote als kleine, zijn aan elkaar verwant en zijn ontworpen op eenzelfde basispatroon: een eenvoudige symmetrische gevel, een duidelijk rechthoekige plattegrond, een hoog dak en slechts de kleuren wit (voor de gevels), groen (voor de luiken en deuren) en rood (voor de geverfde bakstenen stoepen).** “

Volders, J.L. - Bouwkunst in Suriname, 1966, blz. 24

4.2 de kenmerken van het historisch houten pand

4.3 Hoofdvorm

De hoofdvorm is bijna altijd één- of tweelaags met een steile kap. De voorgevel is symmetrisch opgebouwd. 18e eeuwse panden hebben een strakke hoofdvorm zonder voorbalkon, terwijl de huizen van de 19e eeuw juist allemaal een voorbalkon hebben, en soms zelfs een complete galerij.

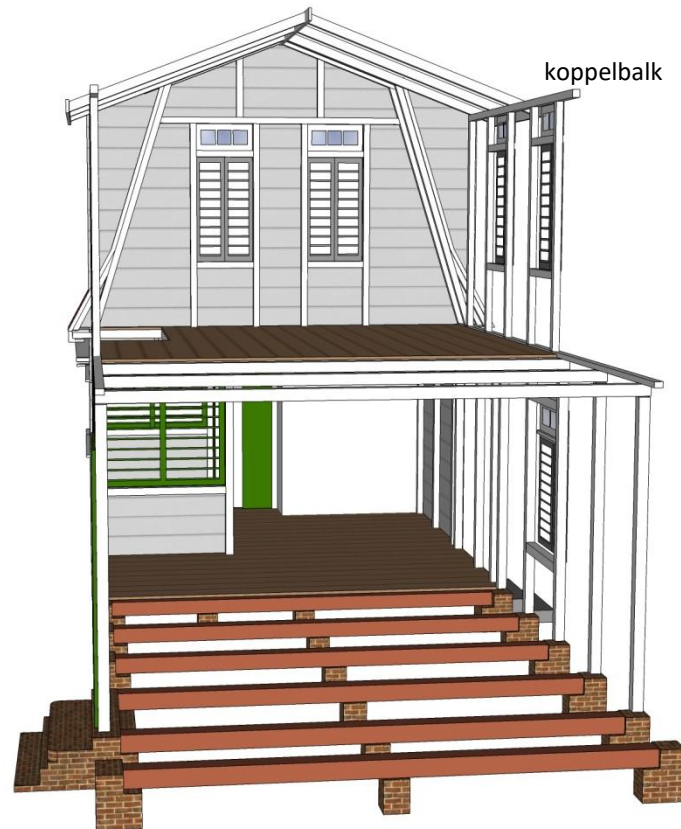

4.4 het houten frame

De bouwtechniek van de houten hoofdconstructie is afkomstig uit Europa. Daar werden gebouwen geconstrueerd met twee typen frames : dwarsframes en langsframes.

Bij dwarsframes liggen de vloerbalken rechtstreeks op de onderliggende stijlen. Die vloerbalken moesten op regelmatige afstanden van elkaar worden geplaatst, en de onderliggende stijlen dus ook. Daardoor ontstond automatisch een strenge, regelmatige architectuur.

In de 19^e eeuw plaatste men op de stijlen eerst een koppelbalk, en op die koppelbalk de vloerbalken. Dit noemt men een langsframe. Hiermee werd een grotere architectonische vrijheid mogelijk, want de stijlen en raamopeningen konden nu naar wens worden geplaatst. In de 19^e eeuw zien we dat desondanks nog een strakke architectuur werd gehandhaafd, maar in de 20^e eeuw ontstond een veel speelsere, a-symetrische vormentaal.

Huis Malebatrumstraat 16

Voor het frame gebruikte men z.g. “vierkant” hout, met (bijna) vierkante doorsnede. Dat was eeuwenlang het gebruik geweest, en dat gebruik werd van timmerman op leerling doorgegeven. Dat veranderde pas aan het einde van de 19^e eeuw. Toen werd in het buitenland wetenschappelijk bewezen, dat een vierkante doorsnede eigenlijk ongunstig was, en dat met een dunnere maar hogere houtmaat een beter resultaat kon worden bereikt. In Suriname drongen de nieuwe inzichten langzaam door. In de eerste helft van de 20^e eeuw bouwde men nog geheel traditioneel met vierkant hout. Pas in de z.g. “Bruynzeel” woningen (jaren 60) werd de nieuwe techniek voor het eerst grootschalig toegepast.

De vroegste frames waren ongetwijfeld voorzien van forse stabiliteits-schoren, want zo was men dat in Europa gewend. Maar in Suriname zijn er geen zware stormen, en uiteindelijk werden er nauwelijks meer stabiliteitsvoorzieningen aangebracht. Slechts een klein hoekschoortje werd gehandhaafd, veels te klein om van nut te zijn. De stabiliteit wordt nu in feite verkregen via de gevel beplanking.

De houtmaten van het frame zijn in de loop der eeuwen steeds slanker geworden. In de 18^e eeuw werd een fors woonhuis gebouwd met stijlen van 8” x 8” (20 x 20 cm). In de 19^e eeuw werd dat 6” x 6”, en in de 20^e eeuw achtte men 5” x 5” of zelfs 4” x 4” voldoende.

De toegepaste houtsoorten waren in de 18^e en 19^e eeuw als volgt :

Frame	<i>groenhart, bruin hart, bolletrie</i>
Rabat	<i>copie</i>
Beschotten	<i>wana, pitch-pine</i>
Vloeren	<i>pitch-pine</i>

Het pitch-pine hout werd ge-importeerd vanuit Amerika. Daar waren in de 19^e eeuw al grote stoomgedreven zagerijen, en daar kon men dus gemakkelijk de messing-en groef profilering voor de vloeren en beschotten maken.

Na de grote brand van 1821 was er een schreeuwend tekort aan bouwhout in Suriname, en werden soms ook de frames geïmporteerd. In de binnenstad staat er een aantal gebouwen, waarvan zowel het frame als de afwerking bestaat uit pitch-pine hout.

De toegepaste verbindingstechniek was de z.g. pen- en gat verbinding. Het gehele frame werd zonder spijkers gemonteerd. Voor de bevestiging van rabat en beschotten werden uiteraard wel (gesmede) spijkers gebruikt.

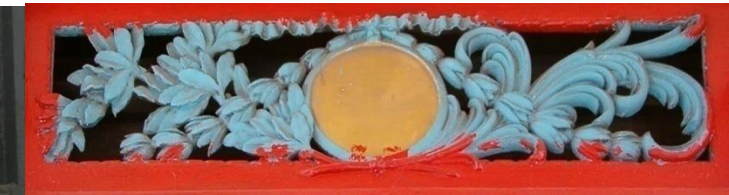
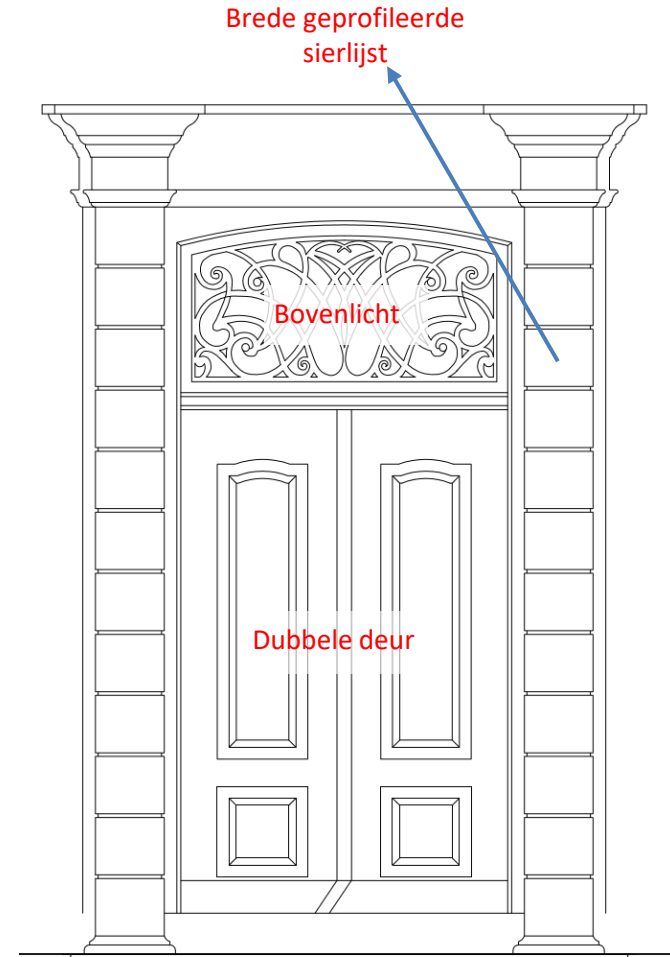
Voorbeelden van pen/gat verbindingen

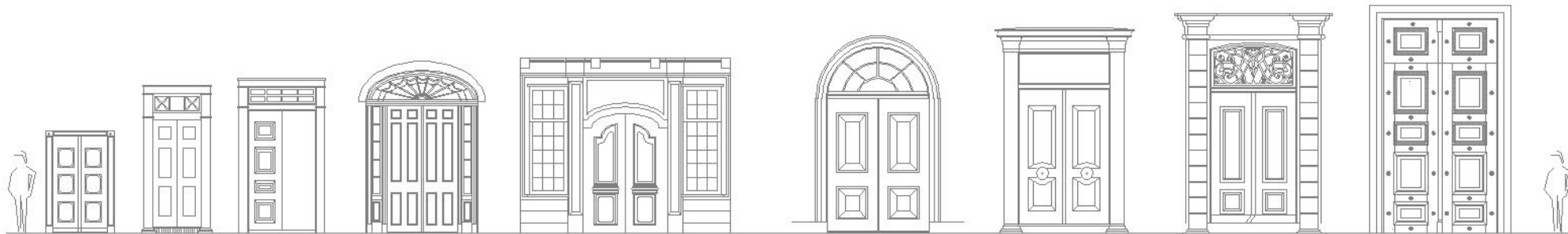
4.5 Deuren

De entree deur is altijd voornaam, zelfs bij de kleinste volkshuisjes. Het is altijd een dubbele paneeldeur, met daarboven een ornamenteel bovenlicht, en het geheel wordt omlijst met brede sierlijsten. Er zijn in de loop der eeuwen vele vormen en modellen gemaakt. De entree deur is een van de hoogtepunten van de Surinaamse traditionele architectuur.

Een historische nummering bij de deur is zeer zeldzaam en moet altijd behouden blijven

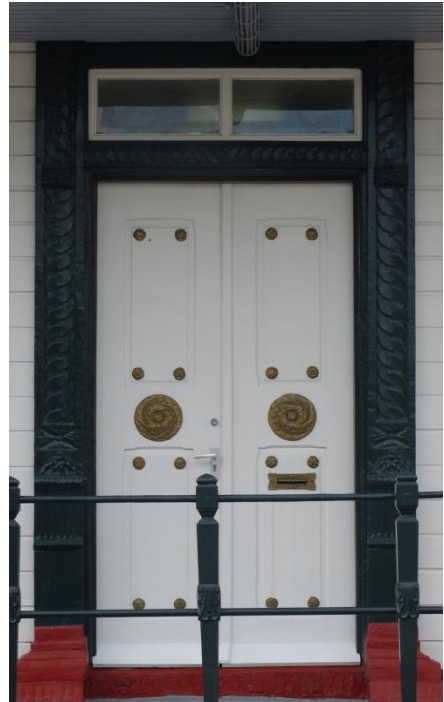
Deur uit de 18e eeuw

Deur uit midden 19e eeuw

Deur uit de 20e eeuw

4.6 Ramen

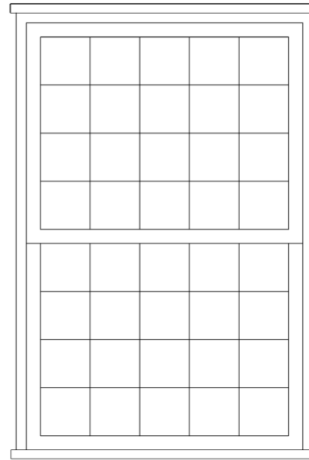
Het 18^e eeuwse schuifraam is fraai van verhouding, heeft een dun raamframe en dunne roeden, en heeft een fijne roedeverdeling met kleine glasvlakken.

Het 19^e eeuwse schuifraam heeft dezelfde dunne roeden, maar de glasvlakken zijn groter.

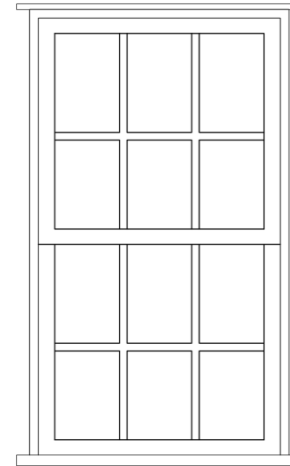
In de 19^e eeuw kwamen ook de 'blenderramen' in zwang. De beweegbare houten louvres of shutters bestaan uit dunne plankjes horizontaal boven elkaar samengevat in een draaibaar hout frame. Nadeel van dit raam is dat het in gesloten toestand geen licht doorlaat. Daarom werd boven het raam een bovenlicht geplaatst, bezet met vast glas, en in het midden 1 of 2 verticale roeden.

Het "Demerara window" kwam in de 19^e eeuw uit Guyana naar Suriname. Dit raam is een houten blenderraam dat aan de bovenzijde is afgehangen. Een uitzetraam dus.

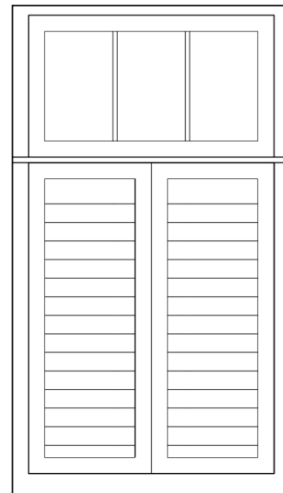
Vrij naar : Volders, J.L. - *Bouwkunst in Suriname*, 1966, blz. 29-30

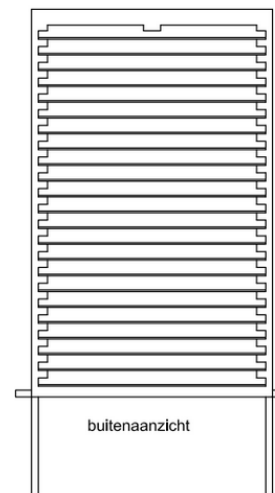
18^e eeuw:
Schuifraam met fijne roede verdeling

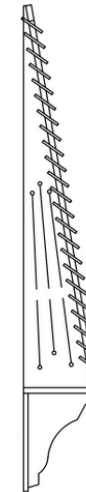
19^e eeuw:
Schuifraam met grove roede verdeling

19^e eeuw:
blenderraam met bovenlicht

19^e eeuw:
Demerara window

4.7 Balcons

De balcons zijn de meest kenmerkende architectuurelementen in de oude stad. Ze zijn over het algemeen opgebouwd uit 6" vierkant hout, en hebben een verfijnde detaillering met geornamenteerde balustrades en sierconsole's.

Open balkon

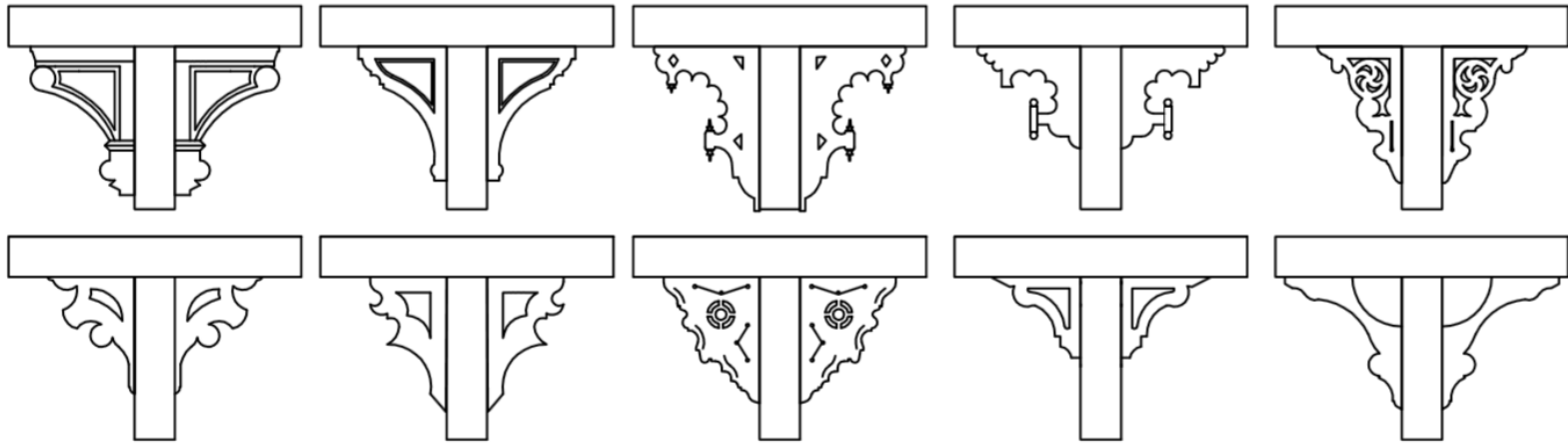
Dit is het meest voorkomende type. Het is een luchtig balkontype waar men de constructie van het hout goed kan zien. De balustrade heeft bij elk gebouw een ander ontwerp. Ook de sierconsole's vindt men in allerlei soorten en maten.

Gesloten balkon

Dit balkon is gesloten door middel van schuiframen afgewisseld met blenders.

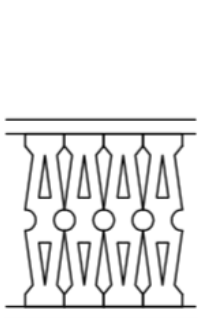
Classicistisch balkon

Dit werd nogal wat toegepast bij de duurere huizen. Het heeft zware kolommen met daarop een kapiteel. De houtconstructie is niet zichtbaar. De detaillering is robuuster dan het open balkon. Veelal heeft dit balkon een elegante gietijzeren balustrade.

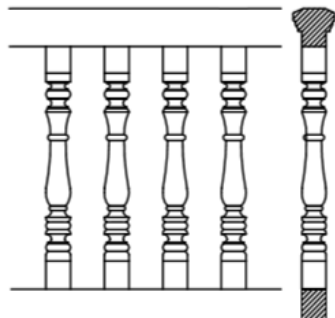

Sier consoles

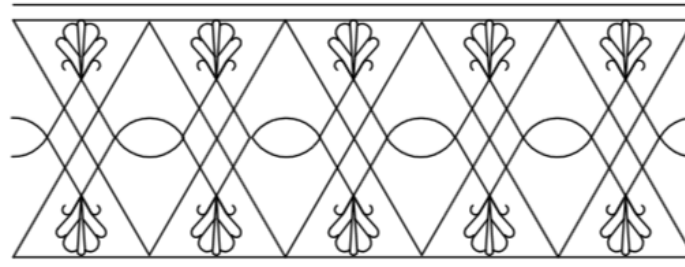
Voorbeelden van sierconsoles. Als u rondloopt in de binnenstad ziet u nog veel meer typen.

hout

hout

gietijzer

gietijzer

Balustrades

Een aantal veel voorkomende hekwerken voor het balkon.

Aaneengesloten balkons vormen een doorgaande stadsgalerij

z.g. "ingebouwde" galerij. Dit is een oud galerijtype dat in de 18^e eeuw regelmatig werd toegepast

4.8 Stoeppen

Alle huizen zijn gebouwd op een bakstenen basement, de z.g. “stoep”. Ze zijn er in velerlei vormen, van heel eenvoudig tot rijk geornamenteerd.

5. RESTAUREREN : WERKWIJZE

5.1 wetten en voorschriften

Als eerste dienen de wettelijke voorschriften te worden doorgenomen.

Monumentenwet 2002

Deze wet zegt inhoudelijk niet veel over het restaureren, maar legt in artikel 7 alleen vast dat letterlijk alles verboden is zonder vergunning. Daar komen we niet veel verder mee.

Monumentenbeschikking

Voor elk monument is er een Monumentenbeschikking, met een redengevende omschrijving en vastlegging van de monumentale kenmerken. Bij het opstellen van een restauratieplan is deze beschikking de voornaamste leidraad. Toch zijn de meeste beschikkingen vrij algemeen opgesteld, en laten ruimte voor interpretatie verschillen

Brochure Commissie Monumentenzorg

Vervolgens is het belangrijk om de brochure van de Commissie Monumentenzorg door te nemen, omdat er daarin nadere richtlijnen staan die niet in de voorgaande wettelijke documenten zijn vastgelegd.

5.2 historisch onderzoek

Een restauratie begint altijd met een onderzoek om zo de monumentale en cultuur-historische waarde van het pand te bepalen. Dit onderzoek is deels historisch, en deels technisch.

In het historisch deel wordt nagegaan wie het pand in de loop der tijd hebben bewoond of gebruikt, welke functies in het pand waren gehuisvest, en wat het pand betekent voor de samenleving.

Bij het onderzoek wordt ook nagegaan wat het oudste gedeelte van het pand is, en welke uitbreidingen het in de loop der tijd heeft ondergaan. Dat gebeurt aan de hand van historische foto's, of oudere opmetingen van het pand.

Op het internet zijn er diverse databases met historische informatie ; de belangrijkste hiervan zijn :

- <http://www.suriname-heritage-guide.com/>
- <http://www.nationaalarchief.sr/collecties/archieven-on-line>

5.3 technisch onderzoek

Vervolgens wordt het pand nauwkeurig gefotografeerd, opgemeten en gedetailleerd uitgetekend. Hierbij dient vooral het houten frame nauwkeurig te worden ingemeten. Ook het onderzoek naar de oorspronkelijke kleuren van het gebouw gebeurt in deze fase.

5.4 opstellen restauratieplan

De uitgangspunten van de restauratie worden vastgelegd in een restauratieplan. Middels beschrijvingen en tekeningen wordt hierin precies beschreven, welk deel van het monument ongewijzigd wordt gelaten, en welk deel aangepast. De eisen waaraan zo'n restauratieplan dient te voldoen zijn door de Commissie Monumentenzorg vastgelegd in een brochure. Zie hiervoor p. 6 van dit boekje.

6 RESTAUREREN : DE RICHTLIJNEN VAN DE COMMISSIE MONUMENTENZORG

De brochure van de Commissie Monumentenzorg (zie p. 6 en hieronder) geeft duidelijke richtlijnen voor het opstellen van restauratieplannen en het uitvoeren van restauraties. Deze richtlijnen worden op de navolgende pagina's puntsgewijs en aan de hand van voorbeelden besproken.

Algemene voorwaarden waaraan de restauratie moet voldoen

- A - In het algemeen wordt gestreefd naar het handhaven of terugrestaureren van de monumentale kenmerken van het gebouw. Aan de hand van oude foto's en bouwsporen in het gebouw zelf, wordt nagegaan wat de "oorspronkelijke" situatie was, en deze wordt gebruikt als basis voor de restauratie.
- B - Bij restauratie mogen de monumentale kenmerken nimmer worden verminkt, maar dienen juist in stand te worden gehouden. Voorbeeld : Als een wand wordt verkast, fraist de electricien de oude stijlen in om zijn leidingen te kunnen plaatsen. De wand wordt immers toch verkast, dus niemand ziet het. Dit is NIET toegestaan. De oude constructies mogen niet worden verminkt, maar dienen te worden gerespecteerd.

Gevels

- A - beslag
Rabatdelen van 10" of 12" waren vroeger gebruikelijk. Nieuwe rabatdelen uit te voeren conform de oorspronkelijke. Indien moderne rabat onvermijdelijk is, dan een minimale breedtemaat van 8".
- B - ramen
19e eeuwse gebouwen hadden over het algemeen een raamindeling bestaande uit een houten blender met daarboven een bovenlicht van vast glas. Dit dient te worden gehandhaafd of ruggerestaureerd. In de moderne tijd is i.v.m. AC of stofoverlast een verdere invulling met een glasraam meestal noodzakelijk. Dit is dus een modern raam, en de architect kan hiervoor een gepaste eenvoudige vormgeving kiezen.

Interieurs

- A - houtconstructies
De historische houtconstructies moeten zorgvuldig behouden blijven, Restauratie van de houtconstructie dient te geschieden met duurzame houtsoorten, en met gebruikmaking van dezelfde houtmaten, afwerking, en verbindingstechnieken.
- B - verkastingen
Het is onvermijdelijk dat gebouwinterieurs deels verkast zullen zijn, i.v.m. bijvoorbeeld de kantoorfunctie van de gebouwen, en de benodigde thermische isolatie t.b.v. de airconditioning. Verkastingen waar mogelijk vermijden, en - indien toch noodzakelijk - bij voorkeur demontabel aan te brengen zodat inspectie van de oude constructies mogelijk blijft.
- C - te restaureren kamers
Het verdient aanbeveling om tenminste 1 kamer uit te voeren als een "stijlkamer", dus zoals deze er in de 18e of 19e eeuw zou hebben uitgezien ; met de onverkaste wanden, en een in het zicht blijvende balklaag.

D - details

Originele interieurdetails (bv.: gekraalde balken, hoekschoren, telmerken, bogen, trappen, balconsoles, balconstijlen, waterkelders, kookramen, demerara windows, etc. etc.) zorgvuldig restaureren

E - dievenbeveiligingen

Dievenbeveiligingen altijd aan de binnenzijde aanbrengen, en qua stijl harmonieërend met de raamarchitectuur. Rolluiken van winkelpuien dienen van het "open grille" type te zijn. De rolkast bij voorkeur aan de binnenzijde aanbrengen.

Installaties en toevoegingen

A - installaties

De installaties die benodigd zijn in het gebouw moeten worden ingebracht op een wijze die harmonieert met de historische architectuur. De oude constructies dienen gerespecteerd te worden. NOOIT de oude houtconstructies inkepen ten behoeve van installatie leidingen.

B - AC-units

Het is niet toegestaan om de historische gevels te vervuilen met AC-units van welk type dan ook. De architect zal hiervoor speciale voorzieningen dienen te treffen, die de AC's uit het zicht houden. De architect dient de Commissie Monumentenzorg hierover te informeren.

C - Toevoegingen

Overige toevoegingen die in de loop der tijd aan de gevels zijn geplaatst, met name : waterleiding - en rioleringsbuizen, elektrische bekabeling en telefoonbedradingen, dienen van de gevels te worden verwijderd (behalve uiteraard r.w.a.). Ditzelfde geldt voor hydrophoors, watertanks, en gascylinders. Voor al deze zaken dient de architect een passende oplossing te presenteren.

Nieuwbouw

Uit te voeren in overeenstemming met de Monumentenwet 2002

Terrein

Historische constructies op het terrein (bijgebouwen, putten, bakstenen schuttingen, fundamenten, oude stoepen, etc. etc.) dienen te worden gehandhaafd.

6.1 RESTAUREREN : ALGEMENE BASISKEUZES

De Brochure van de Commissie Monumentenzorg geeft de volgende algemene richtlijnen :

Algemene voorwaarden

A - In het algemeen wordt gestreefd naar het handhaven of terug restaureren van de monumentale kenmerken van het gebouw

B - Bij restauratie mogen de monumentale kenmerken nimmer worden verminkt, maar dienen juist in stand te worden gehouden

Bij de aanvang van elk restauratieproject staat de eigenaar voor een aantal basiskeuzes die moeten worden gemaakt. Die keuzes worden min of meer gedekt door de richtlijnen in de brochure, al staat het er niet letterlijk in.

1 - Over het algemeen bestaat een monument uit een “kern”, dat is het alleroudste deel van het gebouw, met daartegenaan 1 of meerdere latere uitbreidingen. Als deze uitbreidingen architectonisch en constructief van goede kwaliteit zijn, dan dienen zij te worden gehandhaafd. Als ze inferieur zijn, dan mogen zij worden verwijderd en vervangen door passende nieuwbouw.

Ook de kern zelf is soms ingrijpend gewijzigd. Ook hier staat de eigenaar voor een keuze : handhaven of terugrestaureren van de oorspronkelijke situatie.

2 - In veel gevallen staat het monument (te) laag boven het maaiveld. In de loop der eeuwen is dan het omliggend terrein opgehoogd, of misschien is het gebouw ietwat in de zachte ondergrond gezakt. Er moet dan een keus worden gemaakt : handhaven van de situatie, of het gebouw opkrikken. Opkrikken is uiteraard het beste, maar niet altijd financieel haalbaar. Voor opkrikken is een restauratievergunning van MINOWC vereist.

3 - De bouwstijl van de oude monumenten is over het algemeen zodanig, dat er vrijwel geen dakoverstek is. Dat was de manier van bouwen in Europa, en die bouwwijze werd ongewijzigd in Suriname ingevoerd, zonder dat men zich afvroeg of dat wel geschikt is voor het Surinaamse klimaat. De gevels staan daarom voortdurend bloot aan zon en regen. Gebouwen die met veel moeite en zorg zijn gerestaureerd, raken daardoor al snel weer in verval.

In sommige gevallen is het daarom toegestaan om de gevels te beschermen met ver uitstekende dakluifels. Daardoor worden de monumentale kenmerken van het gebouw beschermd en dus in stand gehouden. ook hiervoor is een restauratievergunning van MINOWC vereist.

Foto Loek Tangel, 1997

Foto 2001

basiskeuze 1

De kern van het gebouw is gewijzigd - handhaven of terugrestaureren ?

Na verbouwingen in de 50-er jaren van de vorige eeuw was er weinig meer over van twee fraaie 18^e eeuwse huizen in de Henck Arronstraat. In de jaren 2000-2005 werd daarom de oude hoofdvorm weer teruggerestaureerd.

Foto 2008

basiskeuze 1

De kern van het gebouw is gewijzigd - handhaven of terugrestaureren ?

Een pand in de Keizerstraat onder restauratie. Oorspronkelijk was dit een tweelaags huis met een steile kap, en later, zo omstreeks 1950, werd een derde etage toegevoegd. Het balkon ziet er daarom nu nogal eigenaardig uit. Desondanks hechtte de eigenaar zoveel waarde aan de derde bouwlaag, dat hij besloot deze te handhaven.

Bij een pand aan de Domineestraat werd juist besloten om de velerlei aanbouwingen aan de achterzijde NIET te handhaven, maar te vervangen door een eenvoudige moderne trappenhall met de mogelijkheid om in de toekomst naar achteren uit te breiden

basiskeuze 3

aanbrengen van luifels, alhoewel die afwezig waren bij het originele gebouw

Bij de restauraties op deze pagina zijn regenluifels aangebracht die daar voorheen niet waren. Maar het heeft geen zin met veel moeite en kapitaal een restauratie uit te voeren die daarna al snel weer in verval zal geraken.

Foto 1927 A. Curiel, collectie Surinaams museum

Aanbrengen van rondomgaande beschermende luifels tijdens de restauratie van een oud plantagehuis. Links de oude situatie.

Foto 2014

De voorgevel van dit gebouw is sterk beeldbepalend in het straatbeeld. Het aanbrengen van luifels is daar niet toegestaan. Maar aan de achterzijde is er grotere vrijheid, en wordt het gebouw beschermd middels een grote (maar niet originele) regenluifel.

6.2 RESTAUREREN : GEVELS

De Brochure van de Commissie Monumentenzorg geeft de volgende richtlijnen :

Gevels

A - beslag

Rabatdelen van 10" of 12" waren vroeger gebruikelijk. Nieuwe rabatdelen uit te voeren conform de oorspronkelijke.

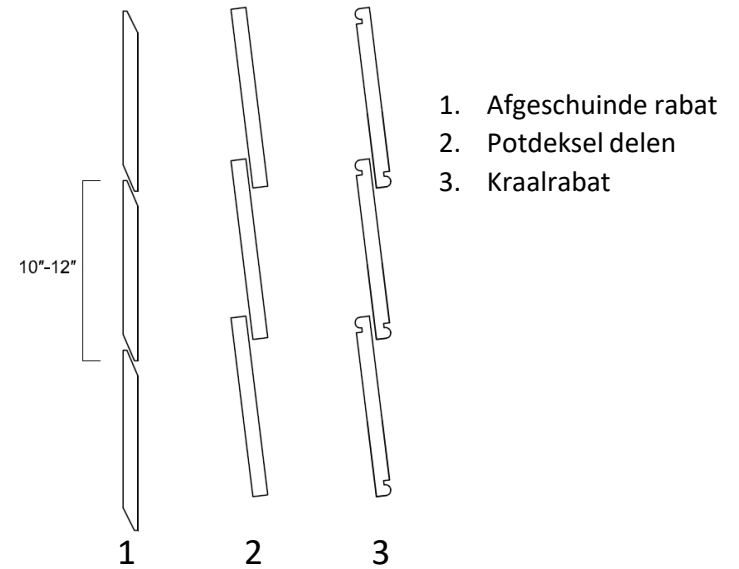
B - ramen

19e eeuwse gebouwen hadden over het algemeen een raamindeling bestaande uit een houten blender met daarboven een bovenlicht van vast glas. Dit dient te worden gehandhaafd of teruggerepareerd. In de moderne tijd is i.v.m. AC of stofoverlast een verdere invulling met een glasraam meestal noodzakelijk. Dit is dus een modern raam, en de architect kan hiervoor een gepaste eenvoudige vormgeving kiezen.

A - beslag

Historische gevelbeplanking kent 3 typen : afgeschuinde rabat, potdekseldelen, en kraalrabat. Alle zijn 1" dik en minimaal 10" hoog. De z.g. Surinaamse rabat is een modern type dat NIET behoort te worden toegepast bij restauraties.

Kraalrabat

B - Ramen

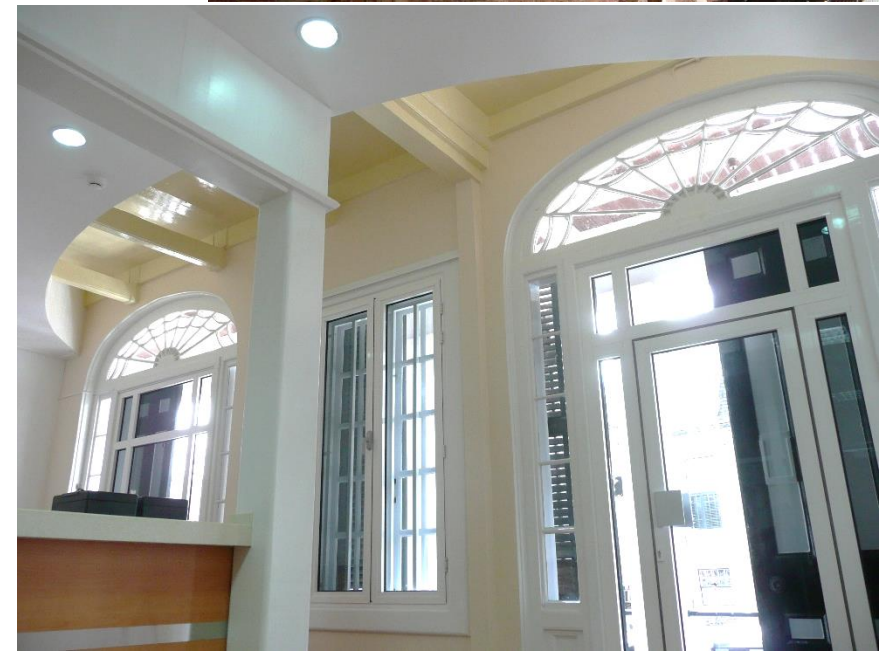
De restauratie van raampartijen wordt toegelicht aan de hand van een voorbeeld :

Mirandastraat 11 was van oudsher voorzien van roederamen, met aan de buitenzijde blenderluiken.

Tijdens de restauratie van 2013 werden aan de binnenzijde van de roederamen diefijzers geplaatst, met een verdeling die precies strookt met de roedeverdeling. Daarachter werd een aluminium binnenraam geplaatst.

Het resultaat is een raamconstructie die authentiek aandoet (tenminste vanaf buiten), maar goed beveiligd is, een goede temperatuurisolatie geeft, en bovendien een forse reductie van het verkeerslawaai.

Achter de entree deur is eveneens een aluminium binnendeur geplaatst, om de koele airco lucht binnen te houden. De draairichting van de oude deuren zijn daarom veranderd : traditionele entreedeurs draaiden altijd naar binnen, maar dat is nu buitendraaiend geworden.

6.3 RESTAUREREN : VERKASTINGEN

De Brochure van de Commissie Monumentenzorg geeft de volgende richtlijnen :

Interieurs

B - verkastingen

Het is onvermijdelijk dat gebouwinterieurs deels verkast zullen zijn, i.v.m. bijvoorbeeld de kantoorfunctie van de gebouwen, en de benodigde thermische isolatie t.b.v. de airconditioning. Verkastingen waar mogelijk vermijden, en - indien toch noodzakelijk - bij voorkeur demontabel aan te brengen zodat inspectie van de oude constructies mogelijk blijft.

traditionele houten wanden en plafonds

Bij monumentale gebouwen waren de wanden van oudsher "onverkast", dat wil zeggen : er was slechts aan 1 zijde een wandbeplating. De stijlen en regels van het houten frame waren dus zichtbaar. Dit had grote voordelen : er waren geen donkere plekken waarin houtluizen en vleermuizen zich konden verstoppen. Zo af en toe, wanneer een kamer extra mooi moest zijn, werd er wèl een verkasting toegepast, en de gevolgen waren desastreus. Als we die oude verkastingen tijdens een restauratie verwijderden, treffen we grote bijennesten, verborgen houtluizennesten, en vleermuisuitwerpselen een meter hoog.

Vanaf 1960, met de komst van de Bruynzeelwoningen, werd het mode om alle wanden in alle gebouwen te verkasten. Daardoor ontstond een gladde en strakke binnenwand met een moderne uitstraling. Tot de dag van vandaag is dit de gangbare manier van bouwen. Maar, zoals hierboven reeds uitgelegd, is deze bouwwijze ongeschikt voor houten gebouwen, omdat het onderhoud in feite onmogelijk wordt.

Voor plafonds geldt hetzelfde als bij de wanden. Traditionele huizen hadden nooit een plafond, de balklaag bleef in het zicht.

demontabele wanden en plafonds

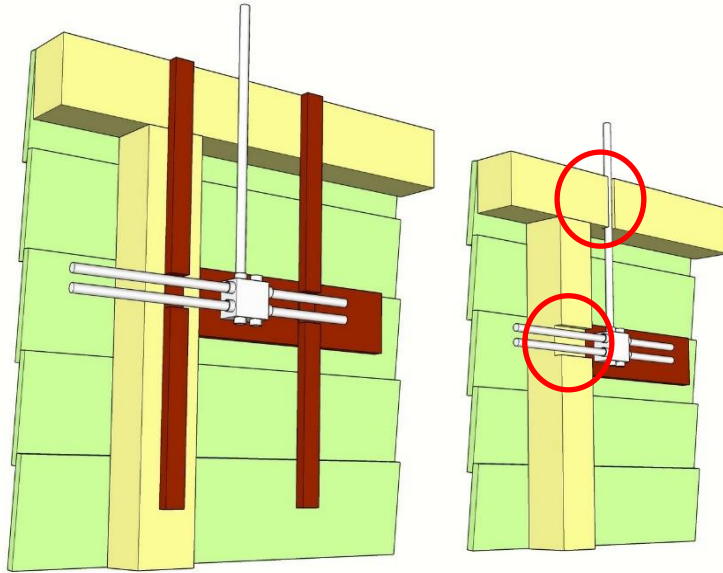
Door het demontabel maken van de verkastingen worden de achterliggende constructies weer bereikbaar en kunnen worden onderhouden. Maar dit klinkt mooier dan het in werkelijkheid is, want het demonteren is tijdrovend en onhandig, en gebeurt daarom nooit.

het wegwerken van leidingen

Moderne gebouwen hebben honderden meters aan leidingwerk die uit het zicht moet worden weggewerkt. Dan is het natuurlijk handig als er verkastingen zijn. Toch kan ook zonder plafonds en zonder wandverkastingen een fraai resultaat worden bereikt.

bescherming van het frame

alle leidingwerk moet VOORLANGS het houten gebouwframe kunnen passeren. Het is uit den boze als er in de historische kolommen moet worden gehakt. Ook al is het frame niet zichtbaar, toch moet het gaaf worden bewaard.

GOED

het frame wordt NIET ingekeept

FOUT !!

het frame wordt ingekeept

Wandverkastingen Henck Arron straat 4 (boven) en 6.

GOED

het frame wordt NIET ingekeept

6.4 RESTAUREREN : STIJLKAMERS EN DETAILS

De Brochure van de Commissie Monumentenzorg geeft de volgende richtlijnen :

Interieurs

C - te restaureren kamers

Het verdient aanbeveling om tenminste 1 kamer uit te voeren als een "stijlkamer", dus zoals deze er in de 18e of 19e eeuw zou hebben uitgezien ; met de onverkaste wanden, en een in het zicht blijvende balklaag.

D - details

Originele interieurdetails (bv.: gekraalde balken, hoekschoren, telmerken, bogen, trappen, balconconsoles, balconstijlen, waterkelders, kookramen, demerara windows, etc. etc.) zorgvuldig restaureren.

De voorbeelden op de volgende pagina's laten op velerlei wijzen zien hoe "onverkaste" kamers een volledig andere sfeer scheppen dan de moderne "verkaste" kamers. Het zijn deze kamers, plus de fraaie handgemaakte detailleringen, die een monument speciaal maken. Terecht dat de Commissie Monumentenzorg aangeeft dat deze unieke schoonheid zoveel mogelijk in het zicht moet worden gebracht.

*De koffieloods van plantage Wederzorg.
De onverkaste en ongeplafonneerde zaal heeft een unieke uitstraling*

Prinsessestraat 43. De onverkaste wanden passen naadloos bij de functie : het gebouwtje is een museum voor traditionele surinaamse kleding.

onverkaste kamers

Door in speciale ruimten de moderne verkastingen weg te laten, komen de originele interieurs tot hun recht en krijgt het monument een extra charme.

Mirandastraat 11

Een modern strak plafond, maar het is gedeeltelijk weggelaten om de oude vloerconstructie zichtbaar te maken.

Henck Arronstraat 6

Zwartenhovenbrugstraat 116

Oude zolders worden spectaculaire ruimten indien de oude kap in het zicht wordt gelaten.

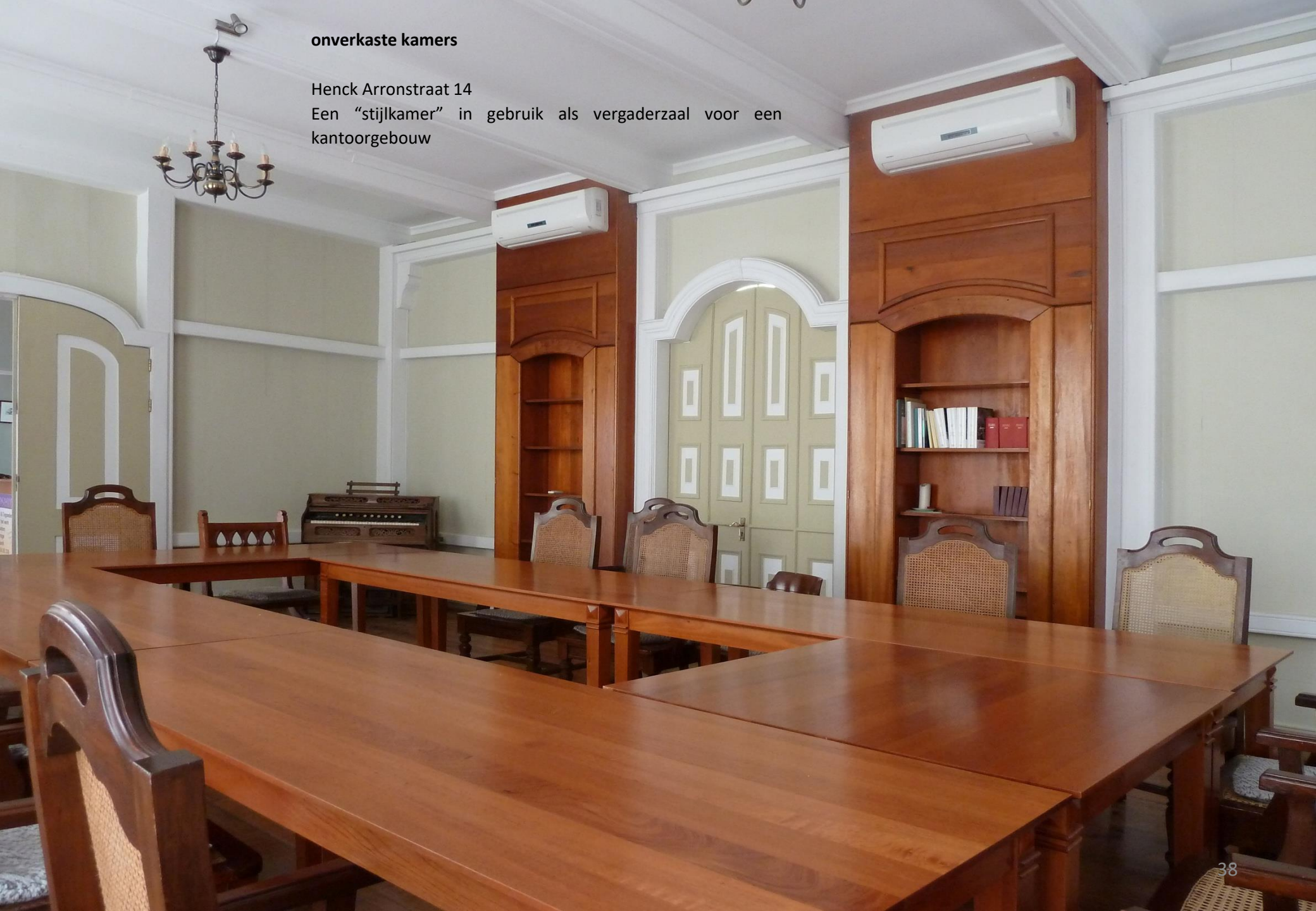

plantagehuis Geyersvlijt

onverkaste kamers

Henck Arronstraat 14

Een "stijlkamer" in gebruik als vergaderzaal voor een kantoorgebouw

onverkaste kamers

Henck Arronstraat 20

Een oud schoolgebouw is thans een "ondernemershuis".

6.5 RESTAUREREN : DIEVENBEVEILIGINGEN

De Brochure van de Commissie Monumentenzorg geeft de volgende richtlijnen :

Interieurs

E - Dievenbeveiligingen

Dievenbeveiligingen altijd aan de binnenzijde aanbrenge, en qua stijl harmoniërend met de raamarchitectuur. Rolluiken van winkelpuien dienen van het "open grille" type te zijn. De rolkast bij voorkeur aan de binnenzijde aanbrenge.

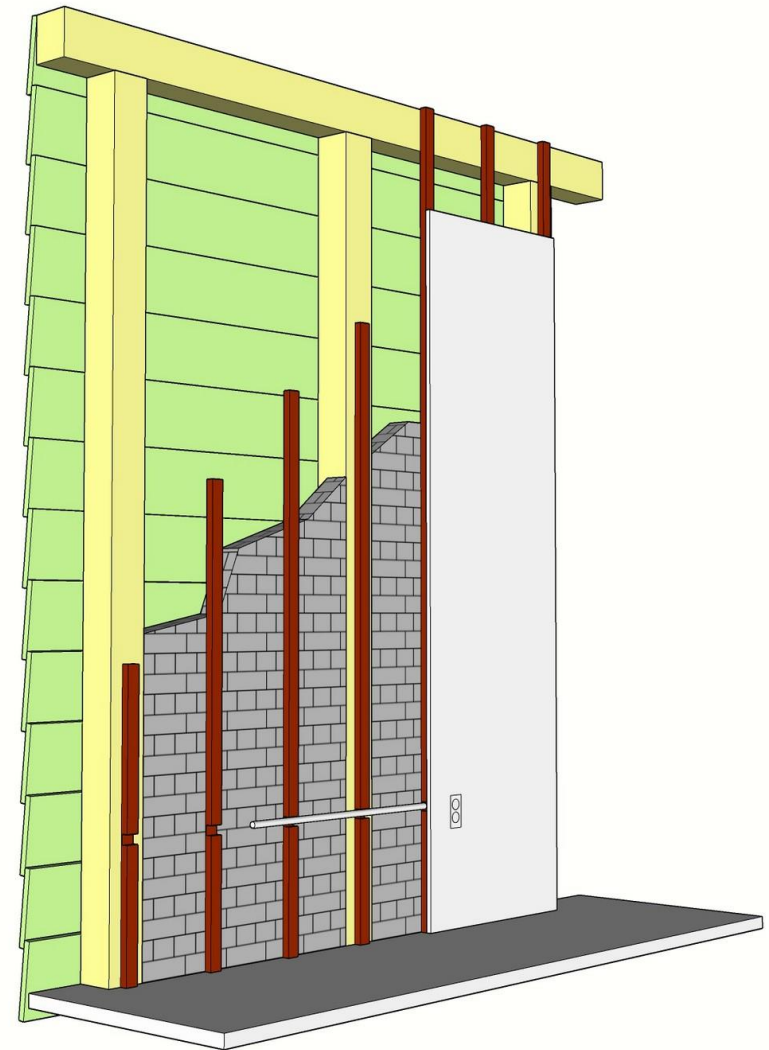
beveiliging van wanden

Houten gebouwen in de binnenstad zijn gevoelig voor diefstal. De gevels op de begane grond dienen extra beschermd te worden. Hiervoor zijn de volgende oplossingen uitgetoet:

Dievenbeveiliging in de verkastings

Een muur metselen tussen de stijlen

Nadeel van beide systemen is de verkastings. Houtluizen kunnen ongetoet hun nest in de verkastings maken.

GOED maar toch ook **FOUT**

Een stenen muur wordt gemetseld tussen de stijlen van het houten frame. Als alternatief kan een diefijzer tussen de stijlen worden geplaatst.

diefijzers

Dievenbeveiliging is noodzakelijk in de binnenstad, maar moet zoveel mogelijk uit het zicht worden aangebracht. Het alternatief is de beveiliging zodanig vorm te geven, dat deze harmonieert met de gevelarchitectuur.

Een traditionele vorm van dievenbeveiliging is het aanbrengen van sluitbalken bij deuren, luiken, en blinders. Deze dienen zoveel mogelijk te worden terug gerestaureerd.

FOUT

Dievenijzer aan de buitenzijde, met slechte, lelijke detaillering.

BETER

Dievenijzer aan de binnenzijde geven minder verstoring van het gevelbeeld. Diefijzer heeft geen mooie vormgeving.

GOED

Goed vormgegeven dievenbeveiliging aan de buitenzijde

6.6 RESTAUREREN : INSTALLATIES

De Brochure van de Commissie Monumentenzorg geeft de volgende richtlijnen :

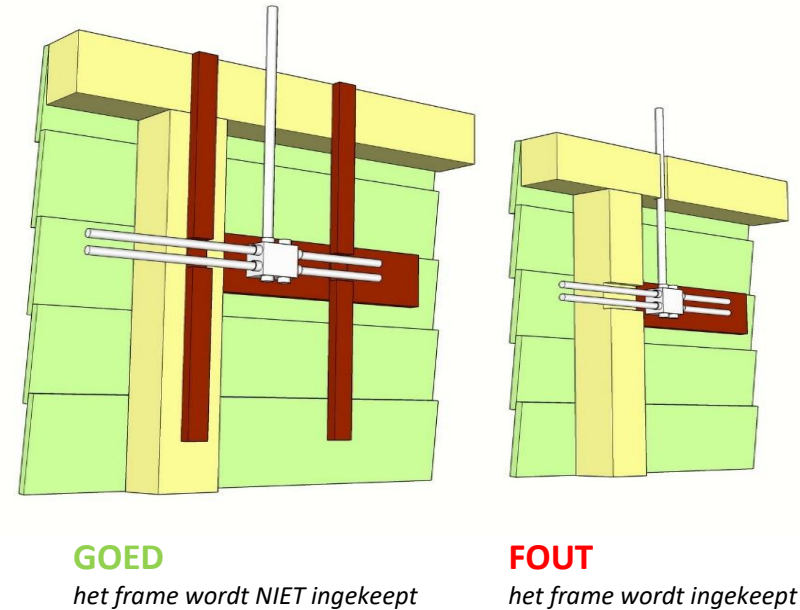
Installaties en toevoegingen

A - installaties

De installaties die benodigd zijn in het gebouw moeten worden ingebracht op een wijze die harmonieert met de historische architectuur. De oude constructies dienen gerespecteerd te worden. NOOIT de oude houtconstructies inkepen ten behoeve van installatie leidingen.

1 - installaties in verkaste wanden

Dit is eenvoudig ; let erop dat het frame NOOIT wordt ingekeept.

2 - installaties in onverkaste wanden

Er moeten horizontale en verticale leidingkanalen worden gebouwd. Omdat de wanden onverkast zijn, komen de kanalen in het zicht en moeten dus netjes worden afgewerkt.

Horizontaal leidingkanaal

Een leidingkanaal onder de vensterbank verbergt deels de leidingen. Deze leidingkast loopt de hele kamer rond waarbij er een oplossing gevonden moet worden voor de deuropeningen. Men kan het leidingkanaal ook ter hoogte van de plint of bovenkant deur plaatsen.

verticaal leidingkanaal

Op diverse plaatsen moeten er schachten worden geplaatst voor verticaal leidingtransport. Deze schachten moeten ten alle tijde bereikbaar zijn, en dus voorzien van deuren.

Horizontaal leidingkanaal onder kozijnen

Verticaal leidingkanaal in speciale boekenkast

6.7 RESTAUREREN : AC INSTALLATIES

De Brochure van de Commissie Monumentenzorg geeft de volgende richtlijnen :

Installaties en toevoegingen

B - AC-units

Het is niet toegestaan om de historische gevels te vervuilen met AC-units van welk type dan ook. De architect zal hiervoor speciale voorzieningen dienen te treffen, die de AC's uit het zicht houden. De architect dient de Commissie Monumentenzorg hierover te informeren.

Airconditioning - zo moet het niet !

Airconditioning is noodzakelijk, maar moet heel zorgvuldig worden aangebracht. In veel gevallen wordt alles overgelaten aan de installateur, met resultaten zoals hier op de foto's afgebeeld.

ALLEMAAL FOUT

Lelijke rekken, beugels en kooien.
Leidingen komen in het zicht.

airconditioning – hoe dan wel ?

Airconditioning is noodzakelijk, maar moet heel zorgvuldig worden aangebracht. De buitenunits mogen nooit de historische gevels vervuilen. Men kan de units uit het zicht aan de zijgevels of achtergevel plaatsen. Soms is het onvermijdelijk dat de units in het zicht komen. Ze moeten dan worden geplaatst op speciaal ontworpen rekken. De architect dient de Commissie Monumentenzorg hierover te informeren.

Soms kan een “VRF” systeem de zaken vereenvoudigen. Bij zo’n systeem worden 6 binnenunits aangesloten op 1 buitenunit.

GOED

AC's en trafo uit het zicht aan de zijgevel

GOED

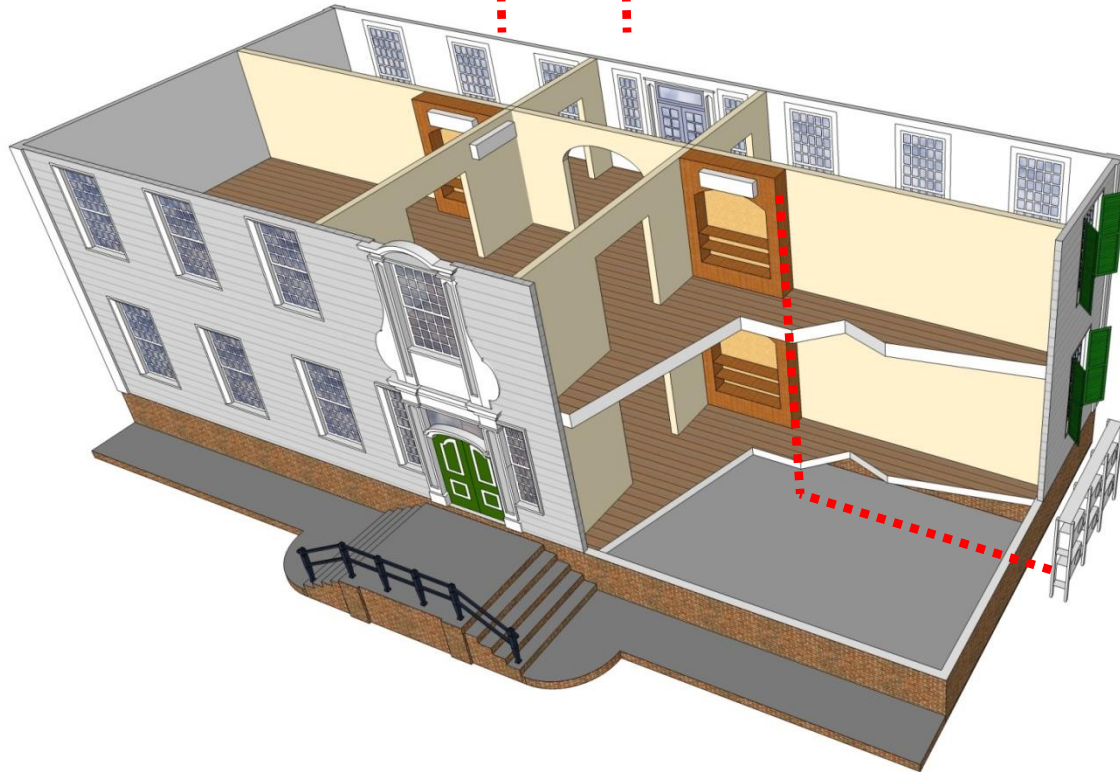
VRF systeem : 3 grote buitenunits vervangen 20 kleinere.
zie ook vorige pagina.

GOED

Henck Arronstraat 14. Bij de tussenwand zijn speciale kastelementen geplaatst, met daarin een schacht. De AC units worden aan de bovenzijde van de kasten gemonteerd, de leidingen lopen via de schachten omlaag naar de kelder, en vandaar naar de buitenunits aan de zijkant van het gebouw. De buitenunits zijn geplaatst in een speciaal ontworpen rek.

6.8 RESTAUREREN : TOEVOEGINGEN

De Brochure van de Commissie Monumentenzorg geeft de volgende richtlijnen :

Installaties en toevoegingen

C - Toevoegingen

Overige toevoegingen die in de loop der tijd aan de gevels zijn geplaatst, met name : waterleiding - en rioleringsbuizen, elektrische bekabeling en telefoonbedradingen, dienen van de gevels te worden verwijderd (behalve uiteraard r.w.a.). Ditzelfde geldt voor hydrophoors, watertanks, en gascylinders. Voor al deze zaken dient de architect een passende esthetische oplossing te presenteren.

"Toevoegingen" zijn niet alleen lelijk, maar veroorzaken ook extra onderhoud doordat ze in de gevels zijn geschroefd of gespijkerd. Bovendien kan het gevaarlijk zijn.

FOUT

FOUT

FOUT

FOUT

6.9 RESTAUREREN : TERREIN

De Brochure van de Commissie Monumentenzorg geeft de volgende richtlijnen :

Terrein

Historische constructies op het terrein (bijgebouwen, putten, bakstenen schuttingen, fundamenteën, oude stoepen, etc. etc.) dienen te worden gehandhaafd.

Dit is zonder meer de moeilijkste richtlijn in de brochure. Letterlijke toepassing van de richtlijn kan het onmogelijk maken om een monument commercieel te gebruiken, bijvoorbeeld omdat het niet mogelijk is op het achtererf te parkeren vanwege historische funderingen en putten. Afhankelijk van de situatie zal er hier in nauwe communicatie met de Commissie Monumentenzorg moeten worden gewerkt.

Nassylaan 38. Toegang tot het achtererf is alleen mogelijk indien de trap aan de linkerkant mag worden verwijderd, en het kleine (verbrande) huisje achter het hoofdgebouw mag worden verplaatst. Als dat is toegestaan, is het monument een waardevol commercieel object, geschikt voor bewoning, maar ook b.v. een kantoor voor een klein bedrijf. Als het niet wordt toegestaan, is het object weinig waard.

6.10 RESTAUREREN : UITBREIDING

De Brochure van de Commissie Monumentenzorg geeft de volgende richtlijnen :

Nieuwbouw

Uit te voeren in overeenstemming met de Monumentenwet 2002

Daarmee komt de architect dus geen stap verder. Trouwens, de Monumentenwet 2002 geeft helemaal geen richtlijnen voor uitbreidingen. Toch bestaan er wel degelijk voorschriften. Deze zijn gedetailleerd te vinden in :

Bijzondere eisen t.b.v. bouwplannen voor de historische binnenstad van Paramaribo en aangrenzende bufferzones (BEB)

Ze worden in dit boekje verder niet behandeld. Dat gebeurt in deel 2 van de serie, getiteld : *Bouwen in de binnenstad.*

7. AANPASSEN KOZIJNEN

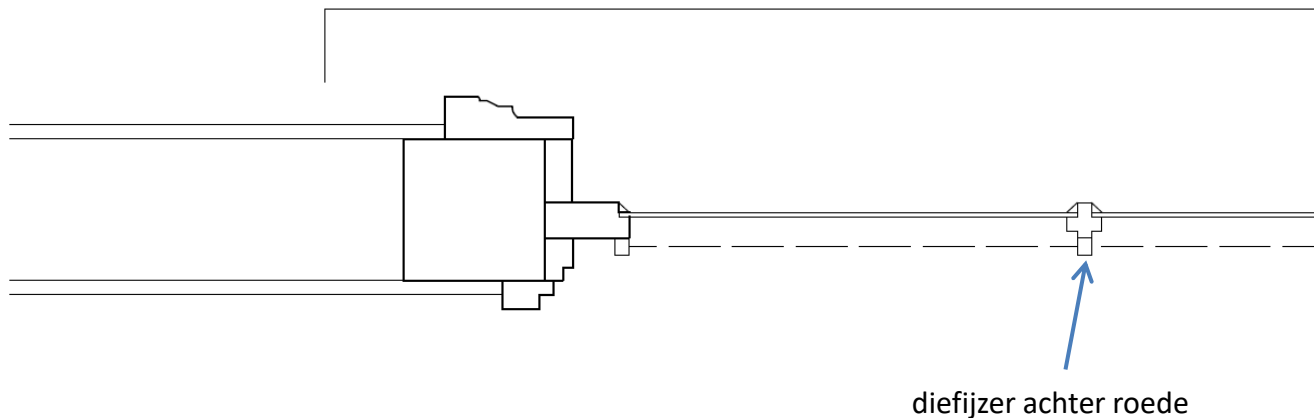
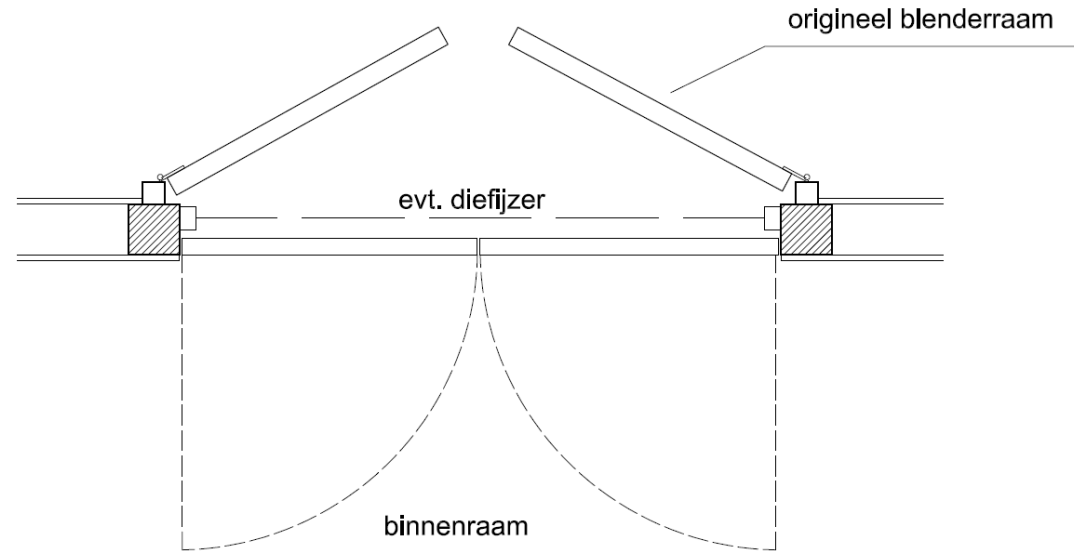
7.1 Ramen

19e eeuwse gebouwen hadden over het algemeen een raamindeling bestaande uit houten blinders met daarboven een bovenlicht van vast glas. Dit dient te worden gehandhaafd of terug gerestaureerd. In de moderne tijd is i.v.m. AC of stofoverlast een verdere invulling met een glasraam meestal noodzakelijk. Dit is dus een modern raam, en de architect kan hiervoor een gepaste eenvoudige vormgeving kiezen.

Een voorzetraam achter een houten kozijn plaatsen moet zo onopvallend mogelijk gebeuren. De roeden van het nieuwe glaskozijn moeten het gevelbeeld niet hinderen.

Details: Aansluiting deur / raam op stijl, verticaal en horizontaal

DETAILS ALUMINIUM KOZIJN ACHTER HOUT OUD/NIEUW

8. RESTAUREREN : MODERNE TOEVOEGINGEN

Soms is er in de loop der tijden dermate veel gerommeld in een gebouw, dat het noodzakelijk is om de slechte toevoegsels te verwijderen. Want het heeft geen zin om rommel en rotzooi te restaureren.

Indien de originele constructie nog bekend is (b.v. uit oude foto's) kan een poging worden gedaan deze terug te brengen. Zo niet, dan dient de architect een moderne constructie in de plaats te stellen, die in harmonie is met de schoonheid van het monument.

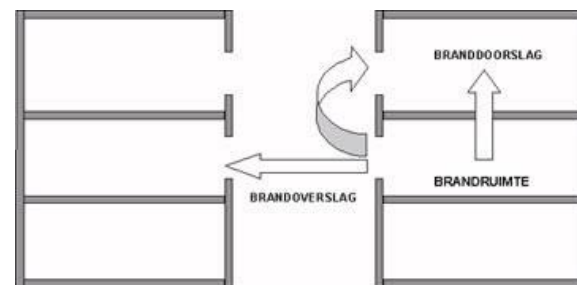
Een moderne trap in een oud monumentaal pand. De oorspronkelijke trap was lang geleden al verloren gegaan.

9. BRANDPREVENTIE

9.1 oorzaken van brand

Een groot probleem bij houten gebouwen is de brandveiligheid. Eenmaal een vonk dan is dit moeilijk te blussen. In de volgende tabel staat een aantal brand oorzaken vermeld, gebaseerd op een veldonderzoek door het Korps Brandweer Suriname gedaan in de jaren 2010 – 2011.

Brandoorzaak	Pct.	Te nemen maatregelen
Brandoverslag vanuit burens	30%	Brandvertragende gevelwanden
Keuken; vlam in de pan	5%	brandblussers
Kinderen spelen met vuur	20%	brandblussers
Overbelasting elektrische installatie	30%	Brandmelders Brandblussers Regelmatige controle installatie Geen adapters gebruiken. Installatie uitvoeren volgens Amerikaans systeem.
Overig	15%	

9.2 basisbegrippen

Brand verspreidt zich via branddoorslag, waarbij de tussenwand in brand raakt, of via overslag door onvoldoende afgesloten wandopeningen.

Hout heeft een ontbrandingstemperatuur van circa 250 - 350 gr. C. Dan beginnen er brandbare gassen uit het hout te ontsnappen. Dat zijn de vlammen die je ziet. Zo'n vlam heeft een temperatuur tussen de 2 en 3000 gr. C.

De inbrandsnelheid van hardhout is ongeveer 0,5 mm per minuut ; van zachthout ongeveer 1 mm per minuut. Maar dat zijn theoretische waarden. Een houten gevel van 1" dik rabat brandt na ongeveer 10 minuten door. Dat gebeurt omdat de brand via de spleten tussen de rabatdelen al gauw de buitenkant bereikt, en het hout dus van binnen en van buiten tegelijk wordt aangetast. De constructie blijft dan nog wel overeind staan. Dat komt omdat het grote constructiehout slechts langzaam inbrandt, en bovendien een isolerende koollaag vormt.

Van belang is om de brand zo lang mogelijk binnen de brandruimte te houden. Dat geeft de brandweer meer kans haar werk te doen.

Een normale rabatgevel heeft dan duidelijk onvoldoende brandwering ; deze zal dan moeten worden beschermd met extra brandwerende beplating of brandwerende verf.

Ook traditionele houten ramen hebben nauwelijks brandwering. Ook deze zullen moeten worden beschermd met b.v. een brandwerend binnenraam.

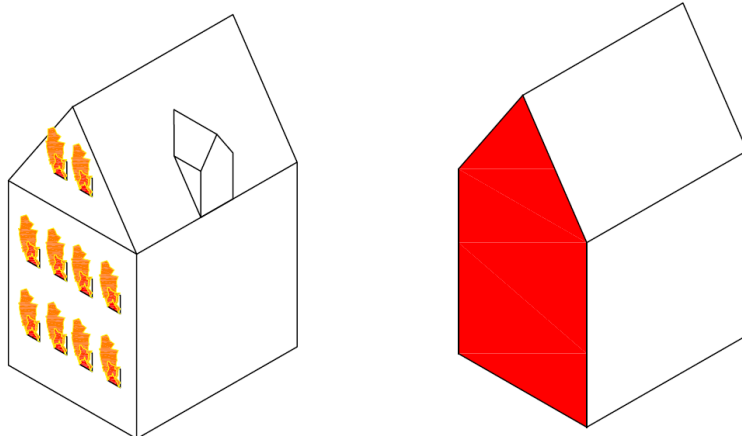
9.3 brandvrij tussenlid

Als men 2 houten panden wil verbinden wordt het aangeraden het tussenlid van beton te maken. Hierdoor word brandoverslag beperkt.

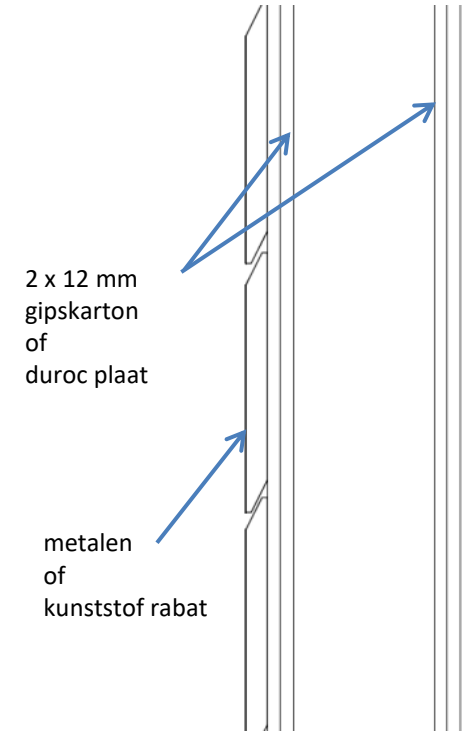
9.4 brandvertragende zijgevel

Brandoverslag vindt plaats voornamelijk plaats via de ramen (en deuren). Men moet het aantal ramen in het gevelvlak naast de belending zoveel mogelijk beperken, liefst de gevelwand volledig gesloten houden.

Dus niet zo

maar zo

Voorbeeld van een brandvertragende zijgevelconstructie. Nadeel hiervan is dat de gehele houten constructie bedekt wordt en dus niet meer zichtbaar is.

9.5 brandveiligheid elektrische installatie

Het is in Suriname gebruikelijk dat er 12 of zelfs 13 lichtpunten worden aangesloten op een groep. Maar er wordt niet gespecificeerd welk vermogen deze lichtpunten mogen hebben. Is het een lampje van 25 Watt of een lichtbak van 4 x 20 Watt ? Als er zware lampen worden geïnstalleerd, kan warmteontwikkeling optreden rond de aansluitingspunten of in de kast. Dit kan leiden tot brand. Voor houten panden is het daarom aan te bevelen niet meer dan 6 a 8 lichtpunten per groep te plaatsen. De verdeelkasten dienen op een brandvrije achterplaat te worden gemonteerd.

Veel gebouwen hebben een elektrische installatie volgens Nederlands systeem, maar de aan te sluiten apparaten hebben vrijwel allemaal Amerikaanse stekkers. Dit leidt tot veelvuldig gebruik van “adapters”. Die zitten meestal nogal losjes in het stopcontact, wat aanleiding kan zijn voor grote warmte-ontwikkeling en brand. Het is daarom aan te bevelen de installatie volledig uit te voeren volgens Amerikaans systeem.

De Installatie wordt in de loop der tijd ALTIJD uitgebreid. Dimensioneer daarom de hoofdkabels aan de ruime kant. Neem nooit risico met een elektrische installatie. Ook latere uitbreidingen moeten worden aangelegd door een erkend installateur. En het is ook goed als de installatie tweejaarlijks wordt geïnspecteerd, ook als er geen uitbreiding heeft plaatsgevonden. Daarbij moet dan ook een controle op warmte-ontwikkeling worden gedaan, met hitte detectie meters (infrarood).

Zorg ervoor, dat er ALTIJD goede en actuele elektrische schema's aanwezig zijn bij de installatiekasten.

Vergeet nooit : 30 % van alle branden in Suriname beginnen bij de elektrische installatie.

Maar ook een goede installatie kan worden misbruikt. Men sluit zware apparaten aan op normale stopcontacten. Iedereen weet dat dat niet mag, en toch gebeurt het. Haal de installateur erbij, en laat de stopcontacten eerst verzwaren.

9.6 brandwerende verven

Brandwerende verven worden steeds meer toegepast. Bij brand vormen zij een isolerende schuimlaag op het hout, dat daardoor niet kan ontbranden. Het is een goed, maar vooralsnog kostbaar systeem. De brandwerendheid kan worden vergroot door een dikkere verflaag te kiezen.

Gordijnen kunnen worden gedrenkt in een brandvertragende vloeistof, en ook voor meubilair bestaan er oplossingen.

9.7 brandwerende binnenramen met brandwerend glas

Een brandwerende gevelconstructie heeft nauwelijks zin als de openingen niet eveneens brandwerend zijn afgedicht. Brandwerende binnenraamconstructies worden daarom steeds meer toegepast. Dit zijn stalen ramen voorzien van speciaal brandwerend glas.

10. BRANDMELDING EN BRANDBLUSSING

Een brandmeldsysteem wordt door de brandweer verplicht gesteld. Brandmelders dienen te worden geplaatst in elke ruimte, en grotere ruimten dienen meerdere melders te bevatten.

Brandblussers en brandslanghaspels zijn eveneens verplicht. Er zijn tegenwoordig fraaie combi-kasten in de handel waarin zij kunnen worden geplaatst.

Sprinklers worden in Suriname nog nauwelijks toegepast. Alleen het paleis is ermee toegerust. Er komt veel leidingwerk bij kijken, zodat wanden en plafonds volledig moeten worden verkast. Bij een sprinklersysteem is een groot bluswaterreservoir nodig, voorzien van een krachtige pomp.

Ook al is er geen sprinkler, dan nog is een eigen bluswaterreservoir nuttig. De brandweer heeft dan altijd voldoende bluswater in de nabijheid.

Bijlage : Monumentenwet 2002

STAATSBLAD
VAN DE
REPUBLIC SURINAME

WET van 5 september 2002, houdende bepalingen inzake het
behoud van monumenten en
stads- en dorpsgezichten
(MONUMENTENWET 2002).

DE PRESIDENT VAN DE REPUBLIC SURINAME,

In overweging genomen hebbende, dat het nodig is regels betreffende het behoud van monumenten en stads- en dorpsgezichten, vast te stellen;

Heeft, de Staatsraad gehoord, na goedkeuring door De Nationale Assemblée, bekrachtigd de onderstaande wet:

HOOFDSTUK I
ALGEMENE BEPALINGEN

Artikel 1

In deze wet en de daarop berustende bepalingen wordt verstaan onder:

- a. **Minister:** de Minister belast met culturele aangelegenheden in het bijzonder de monumentenzorg;
- b. **Monumenten:**
  - 1. alle onroerende goederen of delen daarvan, die minstens vijftig jaar oud zijn en van algemeen belang worden geacht wegens hun s schoonheid, hun kunstwaarde, hun betekenis voor de wetenschap, voor de oudheidkunde, de geschiedenis van het land, hun volkenkundige waarde of architectuur;
  - 2. terreinen welke van algemeen belang zijn wegens daar aanwezige objecten zoals bedoeld onder 1;
  - 3. terreinen , anders dan in lid 2 genoemd, bouwwerken en standbeelden, die ter herdenking van een bepaalde gebeurtenis of een persoon zijn opgezet en derhalve historische of kunstzinnige waarde hebben, welke ingeschreven zijn in de ingevolge deze wet vastgestelde registers;
- c. **Archeologische monumenten:** de monumenten, bedoeld onder b sub 2;
- d. **Zakelijk gerechtigden:** eigenaren, erfpachters of anderen die een zakelijk genotsrecht hebben op het monument;
- e. **Stads- en dorpsgezichten:** groepen van onroerende goederen die van algemeen belang zijn wegens hun schoonheid, hun onderlinge ruimtelijke of structurele samenhang dan wel hun wetenschappelijke of cultuur-historische waarde en in welke groepen zich één of meer monumenten bevinden, welke zijn ingeschreven in de ingevolge deze wet vastgestelde registers;
- f. **Commissie :** de Commissie Monumentenzorg, als bedoeld in artikel 2 van deze wet;
- g. **Bouwcommissie:** de Commissie, als bedoeld in artikel 2 en 3 van het Staatsbesluit (Besluit instelling Bouwcommissie en aanwijzing historische binnenstad) van 31 oktober 2001 (S.B. 2001 no. 74).

HOOFDSTUK II DE COMMISSIE MONUMENTENZORG

Artikel 2

1. Er is een Commissie Monumentenzorg, bestaande uit minstens vijf leden.
2. De voorzitter, de ondervoorzitter en de overige leden van de Commissie worden voor de duur van vijf jaren door de Minister benoemd en ontslagen.
3. Voor benoeming komen uitsluitend in aanmerking personen, die geacht kunnen worden deskundig te zijn op het gebied van de bouwkunde, de stedenbouwkunde, het oudheidkundig bodemonderzoek, de historie, de architectuurgeschiedenis van Suriname, danwel de juridische aspecten van de monumentenzorg.
4. De Commissie heeft tot taak:
  - a. de Minister desgevraagd of uit eigen beweging van advies te dienen op het gebied van de toepassing van deze wet;
  - b. zich geregeld op de hoogte te houden van de toestand waarin de monumenten zich bevinden en daaromtrent minstens éénmaal per jaar rapport aan de Minister uit te brengen.
5. De Commissie verricht voorts werkzaamheden op het gebied van de monumentenzorg, welke haar bij of krachtens de wet of door de Minister worden opgedragen.
6. De Minister regelt, voor zover nodig, de inrichting en werkwijze van de Commissie en voegt aan haar een secretaris toe.
7. De leden en de secretaris van de Commissie ontvangen een vergoeding voor reis- en verblijfkosten benevens vacatiegelden één en ander volgens regels door de Minister te stellen.

HOOFDSTUK III MONUMENTEN

§ 1. Aanwijzing en wijziging

Artikel 3

1. Monumenten kunnen al dan niet op verzoek van zakelijk gerechtigden door de Minister worden aangewezen als monument.
2. Een besluit om monumenten als zodanig aan te merken, wordt met redenen omkleed, met inbegrip van de algemene karakteristiek van dat monument, zoals het materiaal waarvan het is vervaardigd, de bouwperiode, de stijkenmerken, de gevelopbouw, de ornamentiek, de situering.
3. Alvorens de Minister ter zake de in de leden 1 en 2 van dit artikel bedoelde aanwijzingen een besluit neemt, vraagt hij advies aan de Commissie. Voor wat de archeologische monumenten betreft, vraagt de Minister advies aan de Archeologische Dienst.
4. De Commissie en de Archeologische Dienst, als bedoeld in het derde lid van dit artikel, dienen hun adviezen aan de Minister uit te brengen binnen zestig dagen.
5. De Minister dient zijn besluit ter zake aan de belanghebbende binnen negentig dagen te hebben medegedeeld.
6. Het besluit tot aanwijzing wordt ter algemene kennis gebracht door plaatsing hiervan in het Advertentieblad van de Republiek Suriname.

Artikel 4

1. De Minister is bevoegd ambtshalve veranderingen aan te brengen in de status van monument, waarbij artikel 3 van overeenkomstige toepassing is.
2. Bij of krachtens staatsbesluit worden voorschriften inzake het gestelde in lid 1 vastgesteld.
3. Het besluit tot aanwijzing wordt ter algemene kennis gebracht door plaatsing hiervan in het Advertentieblad van de Republiek Suriname.

Artikel 5

1. Monumenten, die overeenkomstig het bepaalde in artikel 3 als zodanig zijn aangewezen, worden ingeschreven in het Openbaar Monumenten Register.
2. Bij of krachtens staatsbesluit worden de nodige voorschriften omtrent de inrichting en het beheer van het register, als bedoeld in lid 1, vastgesteld.
3. De Hypotheekbewaarder maakt van het afschrift van de beschikking als bedoeld in artikel 5 lid 1, aantekening in de bij het Hypotheekkantoor berustende Openbare Registers, dat de opstallen op de betreffende percelen of de betreffende percelen zelf aangewezen zijn als monument.

§ 2. Bezwaar en Beroep

Artikel 6

1. Iedere zakelijk gerechtigde kan tegen een besluit tot aanwijzing casu quo wijziging als monument binnen dertig dagen na aanwijzing of wijziging bezwaar aantekenen bij de Minister.
2. De Minister beslist na advies te hebben ingewonnen van de commissie en voor wat de archeologische monumenten betreft van de Archeologische Dienst binnen zestig dagen.
3. In geval de Minister afwijzend beslist op het bezwaarschrift, heeft de indiener de mogelijkheid om binnen veertien dagen in beroep te gaan bij de President van de Republiek Suriname.
4. De President van de Republiek Suriname beslist binnen negentig dagen na ontvangst van het bezwaarschrift, waarbij in geval van verzuim zijdens de President het bezwaarschrift wordt geacht te zijn aanvaard.

§ 3. Verbod

Artikel 7

1. Het is verboden een monument te slopen of veranderingen daaraan aan te brengen.
2. Het is verboden, zonder vergunning van de Minister of in strijd met de bij zodanige vergunning gestelde voorwaarden:
  - a. een monument af te breken, te verstoren dan wel het uiterlijk of de structuur in enig opzicht te wijzigen;
  - b. een monument te herstellen, te gebruiken of te laten gebruiken op een wijze, waardoor het wordt ontsierd of in gevaar gebracht;
  - c. een monument te verplaatsen, waardoor het uit zijn historische context wordt gehaald;
  - d. een monument, welke van de openbare weg af zichtbaar is, op enige wijze geheel of ten dele aan het oog te onttrekken;
  - e. op of aan een monument een beeldverstorend reclamebord of ander opzichtig voorwerp aan te brengen.
3. Alvorens de Minister het in lid 2 van dit artikel bedoelde besluit neemt, vraagt hij advies aan de Commissie en /of de Archeologische Dienst.

§ 3a. Vergunning

Artikel 8

1. Bij of krachtens staatsbesluit kunnen voorschriften omtrent het verlenen van vergunning als bedoeld in artikel 7 worden vastgesteld.
2. Verleende vergunningen worden bijgehouden in een vergunningenregister.

§ 4. Herstel en instandhouding

Artikel 9

1. De zakelijk gerechtigden tot een monument zijn verplicht tijdig zelf de werkzaamheden tot onderhoud of herstel te verrichten of te doen verrichten.
2. De zakelijk gerechtigden tot een monument zijn verplicht, indien zij hun onderhoudsplicht grovelijk verwaarlozen, te gedogen, dat daaraan of daarin van Staatswege door de Minister nodig geachte werkzaamheden tot onderhoud of herstel worden verricht.
3. De van Staatswege gemaakte kosten, welke voortvloeien uit grove verwaarlozing van het betrokken monument, kunnen worden verhaald op de zakelijk gerechtigden.

Artikel 10

1. Door de Minister kan uit Staatskas op verzoek van de zakelijk gerechtigde aan deze een uitkering ten behoeve van herstel en instandhouding van het betrokken monument worden verstrekt.
2. Bij of krachtens staatsbesluit worden de nodige voorschriften met betrekking tot het aanvragen, vaststellen, toekennen en verantwoorden van uitkeringen geregeld.
3. Een uitkering, als bedoeld in lid 1 wordt niet verleend indien het betreft:
  - a. kosten van onderhoud of herstel, voortvloeiende uit verwaarlozing van het monument;
  - b. een vergunning samenhangende met een bouwvergunning, als bedoeld in artikel 1 van de Bouwwet 1956 (G.B. 1956 no. 30, laatstelijk gewijzigd bij S.B. 1980 no. 116) niet is verleend.

Artikel 11

1. Aan de zakelijk gerechtigden van onroerende goederen en delen daarvan, welke niet in aanmerking komen voor aanwijzing als monument, doch niettemin uit een oogpunt van geschiedenis, oudheidkunde, kunst of Surinaamse architectuur van zodanige betekenis zijn, dat de instandhouding daarvan gerechtvaardigd is te achten, kan door de Minister, op advies van de Commissie Monumentenzorg, uit de Staatskas een uitkering voor onderhoud en herstel worden toegekend.
2. Bij of krachtens Staatsbesluit worden nadere voorschriften omtrent de toekenning van de uitkering vastgesteld.

Artikel 12

1. Tot instandhouding en bescherming van één of meer daartoe aangewezen monumenten of stads- en dorpsgezichten, kan bij of krachtens staatsbesluit een beheerinstituut worden ingesteld.
2. Met betrekking tot de taakstelling, inrichting, juridische vorm en samenstelling van het in lid 1 van dit artikel bedoeld beheerinstituut worden bij of krachtens staatsbesluit nadere regels vastgesteld.

HOOFDSTUK IV STADS- EN DORPSGEZICHTEN

Artikel 13

1. De Minister en de Minister belast met Openbare Werken kunnen, gehoord de Commissie en de Planologische Dienst, stads- en dorpsgezichten aanwijzen, welke naar hun oordeel voor bescherming in aanmerking komen en kunnen zij zodanige aanwijzing intrekken.
2. Van de aanwijzing doen de Ministers, zoals bedoeld in lid 1 van dit artikel, gezamenlijk mededeling in het Advertentieblad van de Republiek Suriname.
3. Daarnaast kan de aanwijzing, bedoeld in lid 1 van dit artikel, bekend gemaakt worden in één of meer nieuwsbladen.

Artikel 14

1. De stads- en dorpsgezichten, welke overeenkomstig artikel 12 voor bescherming zijn aangewezen, worden ingeschreven in een openbaar register.
2. Bij of krachtens staatsbesluit worden de nodige voorschriften omtrent de inrichting en het beheer van het in lid 1 van dit artikel bedoelde register vastgesteld.

Artikel 15

1. In een stads- of dorpsgezicht is het verboden:
  - a. een bouwwerk geheel of gedeeltelijk af te breken zonder een sloopvergunning;
  - b. nieuwbouw op te zetten of wijzigingen aan te brengen aan bestaande bouwwerken, die de onderlinge ruimtelijke- of structurele samenhang, danwel de wetenschappelijke of cultuur-historische waarde van het beschermd gebied kunnen aantasten casu quo bedreigen, zonder een vergunning voor nieuwbouw of verbouw.
2. De in lid 1 onder a van dit artikel bedoelde sloopvergunning kan worden verleend door de Minister in het geval van monumenten.
3. Een vergunning, als bedoeld in lid 1 onder b van dit artikel, wordt verleend door de Minister belast met Openbare Werken, na toetsing van de plannen inzake nieuwbouw en wijziging aan bestaande bouwwerken door de Bouwcommissie.
4. Aan de in lid 1 onder b van dit artikel bedoelde vergunning wordt de expliciete voorwaarde verbonden, dat stadsvernieuwing of wijziging aan bestaande bouwwerken in een stads- of dorpsgezicht niet in conflict mogen zijn met de onderlinge ruimtelijke- of structurele samenhang, danwel de wetenschappelijke of cultuur-historische waarde van het gebied.

Artikel 16

1. Ter bescherming van een stads- en dorpsgezicht, wordt overeenkomstig het bepaalde in de artikelen 3 tot en met 7 van de Stedebouwkundige Wet, een bestemmingsplan vastgesteld.
2. Het in lid 1 van dit artikel bedoelde bestemmingsplan wordt, in overleg met de Minister, ontworpen door de Minister belast met Openbare Werken.
3. Bij het staatsbesluit tot aanwijzing van een stads- en dorpsgezicht kan hiertoe een termijn worden vastgesteld.

HOOFDSTUK V OPGRAVINGEN EN VONDSTEN

Artikel 17

1. Het is verboden zonder vergunning van de Minister of in strijd met bij zodanige vergunning gestelde voorwaarden graafwerk te verrichten of te laten verrichten op terreinen voor oudheidkundig onderzoek van monumenten.
2.
  - a. Een vergunning als bedoeld in lid 1 van dit artikel moet schriftelijk worden aangevraagd waarbij tevens de door de Minister verlangde gegevens dienen te worden overgelegd.
  - b. De Minister bevestigt onverwijld, met vermelding van de datum, de ontvangst van het verzoekschrift.
3. De Minister beslist, gehoord de Commissie, binnen drie maanden na ontvangst op het   verzoek. Aan de vergunning kunnen voorwaarden worden verbonden.
4. De vergunning wordt geweigerd, indien rederlijkerwijs niet verwacht kan worden dat de   aanvrager bekwaam of in staat is tot het doen van opgravingen.
5. De Minister kan, gehoord de Commissie, de vergunning intrekken, wanneer de   vergunninghouder op ondeskundige wijze de opgravingen verricht, de aan de vergunning verbonden voorwaarden niet nakomt of anderszins misbruik maakt van de vergunning.

Artikel 18

1. De Minister kan, gehoord de Commissie, terreinen aanwijzen welke in aanmerking komen voor het verrichten van graafwerk, als bedoeld in lid 1 van artikel 17.
2. De Minister kan, gehoord de Commissie, diensten, instellingen of personen aanwijzen, welke bevoegd zijn graafwerk, als bedoeld in artikel 17 lid 1 te verrichten of te doen verrichten, volgens de door hem vast te stellen regels.
3. De in de leden 1 en 2 van dit artikel bedoelde aanwijzingen kunnen door de Minister, gehoord de Commissie worden ingetrokken.

Artikel 19

1. De Minister kan bepalen dat een rechthebbende op een terrein, als bedoeld in artikel 18 lid 2 moet gedogen dat de Staat, in deze de in lid 2 van artikel 18 bedoelde diensten, instellingen, of personen in het belang van archeologisch onderzoek dat terrein betreedt, daarop metingen verricht, danwel opgravingen doet.
2. Voor zover een rechthebbende door het in lid 1 van dit artikel of het in artikel 22 bedoeld onderzoek schade lijdt, kan hem door de Staat een vergoeding worden betaald, waarvan de hoogte door een onafhankelijke derde wordt bepaald.

Artikel 20

1. Monumenten die gevonden zijn bij het doen van opgravingen en waarop niemand zijn recht van eigendom kan bewijzen, zijn eigendom van de Staat.
2. De eigenaar van de grond waarin de monumenten zijn opgegraven, is verplicht tot overdracht van de gevonden monumenten aan de Staat en heeft het recht op een vergoeding ten bedrage van de helft van de waarde van die monumenten.
3. Monumenten, gevonden bij een onderzoek, als bedoeld in artikel 19, kunnen op aanwijzing van de Minister naar een voor hun bewaring geschikte plaats worden overgebracht.

Artikel 21

1. Degene die anders dan bij het doen van opgravingen een goed vindt, waarvan hij weet dertig werkdagen na de vondst aangifte te doen, met vermelding van de exacte locatie, het tijdstip, het monument en de personalia van de ontdekker van de vondst.
2. De aangifte dient te geschieden bij de Districts-Commissaris van het district waarbinnen de vondst is gedaan.
3. De Districts-Commissaris geeft van deze aangifte onverwijld kennis aan de Minister.
4. De vinder van het voorwerp is verplicht tot overdracht van het gevonden voorwerp aan de Staat en heeft recht op een vergoeding ten bedrage van de helft van de waarde van het monument.

Artikel 22

1. De Minister kan, de Commissie gehoord, ten behoeve van een in te stellen wetenschappelijk onderzoek voorschriften geven met betrekking tot de uitvoering van werken, waarbij een goed als bedoeld in artikel 21 is gevonden, dan wel gelasten dat die werken voor bepaalde of onbepaalde tijd geheel of gedeeltelijk worden stilgelegd.
2. Schade veroorzaakt door een maatregel als bedoeld in lid 1 van dit artikel, kan gedeeltelijk door de Staat worden vergoed, waarbij de hoogte wordt bepaald door een onafhankelijke derde.

HOOFDSTUK VI DWANGMIDDELEN EN STRAFBEPALINGEN

Artikel 23

1. De Minister kan degene die handelt in strijd met de verbodsbepalingen, als bedoeld in de artikelen 7 en 15 of met een voorwaarde, als bedoeld in artikel 8, schriftelijk aanzeggen terstond een aanvang te maken met het herstellen in de oude staat van het monument.
2. Indien blijkt dat de persoon, zoals bedoeld in lid 1 van dit artikel, na de schriftelijke ingebrekestelling toch blijft handelen in strijd met de verbodsbepalingen, als bedoeld in de artikelen 7 en 15 of met een voorwaarde, zoals bedoeld in artikel 8, kan de Minister zo nodig met behulp van de sterke arm de voortgang van de verboden werkzaamheden beletten.

Artikel 24

1. De Minister kan op kosten van de persoon, als bedoeld in artikel 23 lid 1, het monument voor zover mogelijk doen herstellen in zijn oorspronkelijke staat.
2. De zakelijk gerechtigde danwel de gebruiker van het monument is verplicht te gedogen, ingevolge het bepaalde in lid 1 van dit artikel, dat aan of in het monument de door de Minister nodig geachte uitvoering van werken tot herstel worden verricht.
3. De uitvoering van de werken wordt zo nodig mogelijk gemaakt met behulp van de sterke arm.
4. Alvorens tot uitvoering van de in lid 1 van dit artikel bedoelde werken wordt overgegaan, wordt betrokkene één werkdag voorafgaand aan de uitvoering daarvan schriftelijk op de hoogte gesteld.

Artikel 25

1. De Minister kan bij dwangbevel de ingevolge artikel 24 verschuldigde kosten van herstel invorderen of kan deze doen verhalen op de persoon, als bedoeld in artikel 23 lid 1.
2. Het dwangbevel wordt op kosten van de persoon, als bedoeld in artikel 23 lid 1, bij deurwaardersexploit betekend en ten uitvoer gelegd op de wijze, bij het Wetboek van Burgerlijke Rechtsvordering ten aanzien van vonnissen voorgeschreven.
3. Binnen dertig dagen na de betekening staat verzet tegen het dwangbevel open door dagvaarding van de staat.

Artikel 26

1. Degene die opzettelijk handelt in strijd met de artikelen 7, 8, 15, 17, 20 en 21 wordt gestraft met gevangenisstraf van ten hoogste twee jaar of een geldboete van ten hoogste Sf 10.000.000,- (tien miljoen gulden).
2. Degene die handelt in strijd met de artikelen 7, 8, 9, 15, 17, 20 en 21 wordt gestraft met hechtenis van ten hoogste twaalf maanden of een geldboete van ten hoogste Sf 5.000.000, - (vijf miljoen gulden).
3. De in lid 1 van dit artikel strafbaar gestelde feiten zijn misdrijven en de in lid 2 van dit artikel strafbaar gestelde feiten zijn overtredingen.

Artikel 27

Met de opsporing van de bij of krachtens deze wet strafbaargestelde feiten zijn, behalve de bij of krachtens artikel 134 van het Wetboek van Strafvordering aangewezen ambtenaren, tevens belast de door de Minister, in overeenstemming met de Minister van Justitie en Politie, aan te wijzen personen.

Artikel 28

1.
  - a. De in artikel 27 genoemde ambtenaren en personen hebben te allen tijde toegang tot alle monumenten, voor zover dat redelijkerwijs voor de invulling van hun taak nodig is;
  - b. Zonodig verschaffen zij zich, de toegang met behulp van de sterke arm;
  - c. Zij zijn bevoegd zich te doen vergezellen van personen, door de Minister belast met de uitvoering van de werken, waartoe hij ingevolge het bepaalde in artikel 24 opdracht heeft gegeven.
2. Bij de uitoefening van hun taak zijn de personen bedoeld in lid 1 van dit artikel, verplicht het aan hen verstrekte legitimatiebewijs over te leggen.
3. In woningen treden zij tegen de wil van de bewoner niet binnen dan vergezeld van een hulpofficier van Justitie dan wel voorzien van een algemene of bijzondere last van een vervolgingsambtenaar.
4.
  - a. Degene die zonder toestemming van de bewoner of gebruiker van een monument is binnen getreden, maakt een proces-verbaal op omtrent het binnentreden.
  - b. Het proces-verbaal wordt uiterlijk de dag volgende na de dag, waarop het monument is binnengetreden toegezonden aan de Procureur-Generaal.
  - c. Een afschrift van het proces-verbaal wordt ook aan de bewoner of gebruiker uitgereikt of toegezonden.

HOOFDSTUK VII OVERGANGS- EN SLOTBEPALINGEN

Artikel 29

Onverminderd de bepalingen van deze wet waarin een staatsbesluit is voorgeschreven, kunnen omtrent de in deze wet geregelde onderwerpen bij of krachtens staatsbesluit aanvullende voorschriften worden vastgesteld.

Artikel 30

Wijziging van de Bouwwet en de Stedebouwkundige Wet

1. Artikel 4 lid 1 van de Bouwwet 1956 wordt gelezen als volgt:
De in artikel 1 bedoelde vergunning wordt slechts geweigerd:
  - a. indien het bouwplan of het verzoekschrift of de bescheiden of de tekeningen niet voldoen aan de bij het staatsbesluit krachtens artikel 1 of dat bedoeld in artikel 3 van deze wet gestelde eisen;
  - b. Indien het bouwplan betrekking heeft op een monument in de zin van artikel 3 van de Monumentenwet en deze niet in overeenstemming is met de terzake door de Minister belast met culturele aangelegenheden verleende vergunning.
2. In artikel 3 lid 1 van de Stedebouwkundige wet wordt op de vierde regel tussen “van” en “een”, met weglating van de komma, ingelast de zinsnede: “en voor stads- en dorpsgezichten”.

Artikel 31

1. Bij de inwerkingtreding van deze wet wordt de Wet historische monumenten (G.B. 1963 no. 23, gewijzigd bij S.B. 1977 no. 45) ingetrokken.
2. Voorschriften vastgesteld ter uitvoering van de in lid 1 vermelde wet blijven gehandhaafd, zolang en voorzover zij niet door andere krachtens de nieuwe wet zijn vervangen en daarmee niet in strijd zijn.

Artikel 32

1. Deze wet kan worden aangehaald als Monumentenwet 2002.
2. Zij wordt in het Staatsblad van de Republiek Suriname afgekondigd.
3. Deze wet treedt in werking met ingang van de dag volgend op die van haar afkondiging.
4. De Minister is verantwoordelijk voor de uitvoering van deze wet.

Gegeven te Paramaribo, de 5e september 2002
De President van de Republiek Suriname,
R.R. VENETIAAN.

Uitgegeven te Paramaribo, de 4e oktober 2002
De Minister van Binnenlandse Zaken
U. JOELLA – SEWNUNDUN.

**WET van 5 september 2002, houdende bepalingen inzake het
behoud van monumenten en
stads- en dorpsgezichten
(MONUMENTENWET 2002).**

MEMORIE VAN TOELICHTING

A. ALGEMEEN

In de Grondwet van de Republiek Suriname (S.B. 1987 no. 116, zoals laatstelijk gewijzigd bij S.B. 1992 no. 38) is in artikel 47 gesteld: "De Staat bewaart en beschermt de culturele erfenis van Suriname, stimuleert het behoud hiervan en bevordert het beoefenen van wetenschap en technologie in het kader van de nationale ontwikkelingsdoeleinden."

Hieruit moet geconcludeerd worden dat de Staat een speciale c.q. bijzondere taak heeft meegekregen wat betreft het culturele erfgoed van Suriname.

De 'Wet historische monumenten (G.B. 1963 no. 23, gewijzigd bij S.B. 1977 no. 45) houdende voorzieningen in het belang van het behoud van monumenten van geschiedenis, oudheidkunde, kunst en Surinaamse architectuur' trad in werking op 7 oktober 1963.

Deze wet heeft echter nooit effectief kunnen functioneren, aangezien aan een aantal randvoorwaarden niet was voldaan w.o. de formele in kennisstelling van de monumenten-eigenaren van de aanwijzing als voorwerp van monumentenzorg. Hierdoor wisten eigenaren formeel niet dat zij bezitter waren van een monument. Daarnaast bleek de monumentenlijst niet juist geformaliseerd te zijn. Volgens de Wet historische monumenten van 1963 moet het besluit tot aanwijzing ter algemene kennis worden gebracht door plaatsing daarvan in het Advertentieblad van de Republiek Suriname. De plaatsing heeft echter plaatsgevonden in het Staatsblad (S.B. 1987 no. 117)

Naast de afwezigheid van deze cruciale randvoorwaarden, bleek de Wet historische monumenten in een aantal opzichten achterhaald te zijn. Nieuwe inzichten op het vlak van de monumentenzorg en geplande ontwikkelingen m.b.t. het beheer van de monumenten noodzaakten een nieuwe Monumentenwet.

Opgemerkt dient te worden dat evenals in de Wet historische monumenten ook in deze Wet aandacht is besteed aan een deel van ons cultureel erfgoed, daar het Surinaams culturele erfgoed meer omvat dan de monumenten waarop deze regeling van toepassing is.

De belangrijkste zaken die in deze nieuwe wet zijn aangehaald zijn:

1. Het betekenisveld van het begrip monumenten; de definitie van monumenten is verruimd en tegelijk afgebakend, omdat gesteld is dat meer goederen onder de definitie worden gebracht terwijl tegelijkertijd wordt gesteld dat deze minimaal vijftig jaar oud moeten zijn.
2. de redengevende omschrijving: van elk te beschermen monument dient een z.g. 'redengevende omschrijving' gemaakt te worden, welke een omschrijving geeft van de algemene karakteristiek van het monument zoals materiaalgebruik, de bouwperiode, de stijlkenmerken, de gevelopbouw, de ornamentiek en de situering van het monument. De redengevende omschrijving geeft de redenen aan waarom een bepaald object beschermd moet worden. Het geeft de omvang van de bescherming aan. De Monumentenwet is echter van toepassing op het gehele monument. De redengevende omschrijving geeft het belang aan van de bescherming, casu quo vormt de grondslag voor de aanwijzing als monument en vormt tevens het toetsingskader voor het verlenen en naleven van vergunningen zoals bedoeld in artikel 7;
3. de mogelijkheid van subsidie- en financieringsfaciliteiten in het kader van herstel en instandhouding van monumenten;
4. de introductie van de z.g. 'structuurbescherming' gericht op de bescherming en instandhouding van stads- en dorpsstructuren casu quo stads- en dorpsgezichten, naast de meer conventionele 'object bescherming' die zich richt op de bescherming van één bepaald object. In het kader van de nominatie van de historische binnenstad van Paramaribo voor de Werelderfgoedlijst (World Heritage List) van de UNESCO, is het noodzakelijk om de wettelijke bescherming op een hoger niveau te tillen. De historische binnenstad zal in zijn totaliteit aangewezen dienen te worden als stadsgezicht. Vandaar dat in deze wet de bepaling van 'stads- en dorpsgezichten' is geïntroduceerd.

B. ARTIKELSGEWIJS

Artikel 1

Ter verduidelijking en voorkoming van mis-interpretaties worden in dit artikel bepaalde begrippen gedefinieerd.

Eén van de meeste opvallende definities is die van "monumenten" , waaronder moet worden verstaan:

- alle onroerende goederen of delen daarvan, die minstens vijftig jaar oud zijn en van algemeen belang worden geacht wegens hun schoonheid, hun kunstwaarde, hun betekenis voor de wetenschap, voor de oudheidkunde, de geschiedenis van het land, hun volkenkundige waarde of architectuur;
- terreinen welke van algemeen belang zijn wegens daar aanwezige objecten zoals bedoeld onder 1;
- terreinen, anders dan in lid 2 genoemd, bouwwerken en standbeelden, die ter herdenking van een bepaalde gebeurtenis of een persoon zijn opgezet en derhalve historische of kunstzinnige waarde hebben,

welke ingeschreven zijn in de ingevolge deze wet vastgestelde registers; Evenwel is bij de eerste definitie als beperking gesteld, dat deze zaken minstens vijftig jaar oud dienen te zijn.

Artikel 2

Hier is de basis gelegd voor een adviesorgaan, dat de Minister moet adviseren op het gebied van monumenten.

Artikel 3

De aanwijzing van monumenten geschiedt door de Minister, na advies te hebben ingewonnen van de Commissie. De aanwijzing geschiedt per ministeriële beschikking. Daarnaast kan de Minister op verzoek van belanghebbenden, onroerende goederen of delen daarvan aanwijzen tot monument. Met belanghebbenden wordt hier bedoeld, zakelijk gerechtigden van onroerende goederen, die zich tot de Minister wenden met het verzoek hun bezit tot monument te verheffen. Ook in dit geval vraagt de Minister, alvorens hij ter zake een besluit neemt, advies aan de Commissie.

De Minister brengt de beschikking tot aanwijzing schriftelijk ter kennis van de zakelijk gerechtigden. Deze beschikking wordt eveneens ter algemene kennis gebracht door plaatsing in het Advertentieblad van de Republiek Suriname. Zij bevat tevens de redengevende omschrijving inzake deze aanwijzing.

Artikel 4

Naast het aanwijzen van onroerende goederen of delen daarvan tot monumenten, kan de Minister ook een verandering aanbrengen in de status als monument. Hij kan monumenten, na advies te hebben ingewonnen bij de Commissie, afvoeren van de monumentenlijst, dus intrekken, indien blijkt dat de redenen die hebben geleid tot de aanwijzing niet meer gelden door bijvoorbeeld het verdwijnen van het monument door brand, sloop, verminking van het monument, vanwege reparaties in een andere vorm, versiering en/of constructie dan de bestaande, of door een andere oorzaak. Ook deze beslissing wordt ter algemene kennis gebracht door plaatsing in het Advertentieblad van de Republiek Suriname.

Artikel 5

Middels deze regeling wordt getracht openheid en rechtszekerheid te verschaffen aan belanghebbenden, vandaar dat in artikel 5 voorzieningen zijn geschapen voor een openbaar monumentenregister, waarin melding wordt gemaakt van onder meer de monumenten en hun nadere gegevens. Daarnaast bestaat de mogelijkheid voor een register met betrekking tot roerende monumenten. Hierdoor kan een ieder die daar belang in stelt, nagaan welke objecten als monument zijn aangewezen.

Artikel 6

Eén van de rechten die zakelijk gerechtigden van monumenten hebben, is het recht om bezwaar aan te tekenen tegen de aanwijzing als monument of tegen een besluit tot afvoering van een monument van de monumentenlijst. Indien een zakelijk gerechtigde het oneens is met één van vorengenoemde besluiten, dan is deze vrij daartegen bezwaar te maken. De te volgen procedure is, dat de zakelijk gerechtigde bij de Minister een bezwaarschrift moet indienen, met opgave van de grieven gericht tegen de gronden, welke geleid hebben tot de aanwijzing casu quo wijziging van het object tot monument. Indien de Minister het bezwaarschrift afwijst, met andere woorden vasthoudt aan het eerder genomen besluit tot aanwijzing casu quo wijziging, heeft een zakelijk gerechtigde alsnog de mogelijkheid bij de President van de Republiek Suriname in beroep te gaan tegen de beslissing van de Minister.

Artikel 7

Indien zakelijk gerechtigden van plan zijn een monument te slopen, dan wel het uiterlijk of de structuur daarvan te veranderen, dan dienen zij daarvoor op grond van het bepaalde in artikel 7 over een vergunning te beschikken van de Minister. Bij de afhandeling van het verzoek om een vergunning zal, alhoewel het gehele monument onder de werking van de Monumentenwet valt, rekening worden gehouden met hetgeen beschreven is in de redengevende omschrijving.

De bedoeling van het **vergunningenstelsel** is, om te voorkomen dat monumenten bij restauratie- of renovatiewerkzaamheden worden gewijzigd op een **manier** die afbreuk doet aan de historische, architectonische en/of Stedebouwkundige waarde van de monumenten. Het accent ligt daarbij op 'manier'. Dit betekent dus niet dat er absoluut niets aan het pand of object veranderd mag worden, zolang dat maar niet gebeurt zoals voorgeschreven in artikel 7 van de Monumentenwet.

Bijvoorbeeld:

1. Wanneer een venster of deurpartij wordt gerepareerd in dezelfde vorm, versiering en/of constructie als de historisch bestaande, is geen vergunning vereist. Wordt evenwel een venster of deurpartij gerepareerd of vervangen in een andere vorm, versiering, constructie dan wel materiaal, dan is daarvoor wel een vergunning vereist van de Minister;
2. Er is geen vergunning vereist, wanneer bepaalde wijzigingen moeten worden verricht aan onderdelen van een monument die niet ter bescherming zijn genoemd in de redengevende omschrijving. Wanneer echter wijzigingen worden verricht aan onderdelen van een monument die wel ter bescherming zijn genoemd in de redengevende omschrijving, is een vergunning noodzakelijk.

Artikel 8

In artikel 8 wordt voorzien in de voorschriften welke gepaard gaan met het vergunningensysteem, terwijl tegelijk wordt aangegeven dat een register moet worden bijgehouden van alle vergunningen, die worden verstrekt. Hierdoor is te allen tijde een overzicht beschikbaar van de vergunningen die verstrekt zijn, waardoor controle en toezicht vergemakkelijkt wordt.

Artikel 9, 10 en 11

Volgens artikel 9 is de zakelijk gerechtigde de eerst verantwoordelijke tot onderhoud en herstel van het monument. Daarnaast bestaat er nog altijd een morele plicht tot onderhoud. Evenwel kan de staat, indien grove verwaarlozing plaatsvindt, ingrijpen en de onderhoud- en herstel werkzaamheden op kosten van de zakelijk gerechtigde laten plaatsvinden. Deze zal dan de aanwezigheid en werkzaamheden ook moeten gedogen. Evenwel is het de bedoeling dat rekening gehouden wordt met de aard en gebruik van het betreffende monument. Dit is met name het geval bij onroerende monumenten welke eigendom zijn van een religieuze organisatie, een zelfstandig onderdeel daarvan, een lichaam waarin religieuze organisaties zijn verenigd, of van een andere organisatie op geestelijke grondslag en welke uitsluitend of voor een overwegend deel worden gebruikt voor het gezamenlijk belijden van de godsdienst of levensovertuiging. Teneinde monumenteneigenaren enigszins tegemoet te komen en om het besef tot onderhoud te bevorderen, kunnen zakelijk gerechtigden uit de staatskas in aanmerking komen voor een financiële tegemoetkoming in de onderhouds-casu quo restauratiekosten. Daartoe moeten zij een verzoek richten aan de Minister. Echter moet het duidelijk zijn dat bij verkoop van het gerestaureerde pand door een particuliere eigenaar, de geïnvesteerde kosten (uitkering) terug aan de Staat betaald moeten worden.

Reden waarom de overheid bij het toekennen van een uitkering aan een zakelijk gerechtigde een zakelijke overeenkomst zal sluiten. De zakelijk gerechtigde moet de overheid een zakelijke zekerheidstelling geven in de vorm van een hypotheek op het betreffend onroerend goed. Deze voorziening wordt in het staatsbesluit vastgelegd (artikel 10).

Ook objecten die het historisch stadsbeeld ondersteunen, doch geen monument status genieten, kunnen in aanmerking komen voor een uitkering of subsidie uit de staatskas. Ook in dit geval beslist de Minister op advies van de Commissie (artikel 11).

Ter ondersteuning en uitvoering van het bovenstaande kan een restauratiefonds in het leven worden geroepen, waarvan de voorschriften met betrekking tot onder andere de subsidie- casu quo financieringsaanvragen, toekenning, besteding en verantwoording bij of krachtens staatsbesluit worden geregeld.

Artikel 12

Dat monumenten naast een cultuur-historische waarde, ook een economische waarde vertegenwoordigen, is een gegeven voor de monumentenzorg. Monumentale gebouwen zijn evenals moderne bouwwerken, onroerende goederen met een economische waarde. Het beheer van monumenten kan niet langer op een ideële basis geschieden, maar moet meer op een zakelijke casu quo economisch verantwoorde manier plaatsvinden. Met de opbrengsten uit de verhuur van monumentale gebouwen, kan het onderhoud worden gegarandeerd en kunnen eventueel andere restauraties worden uitgevoerd van minder rendabele monumenten. Een zakelijke, economisch verantwoorde aanpak van de monumentenzorg, is dus een garantie voor het duurzaam beheer en behoud van de Surinaamse monumenten. Daarvoor is een beheerinstituut noodzakelijk. Dit instituut zal het feitelijk beheer krijgen over monumenten, hieronder vallen niet alleen overheidsmonumenten, maar ook particuliere monumenten. Voor de laatste groep kan dit geschieden via onder meer opkoop- en beheerovereenkomsten.

Ter verkrijging van maatschappelijk draagvlak, is het bovendien essentieel, dat de instandhouding van monumenten, gezien wordt als een onderdeel van de algehele verbetering van de leefomgeving (monumenten en stadsvernieuwing).

Artikel 13, 14, 15 en 16

Suriname heeft diverse locaties, die in aanmerking kunnen komen om als 'stads- en dorpsgezicht' aangewezen te worden. De historische binnenstad van Paramaribo, is een typisch voorbeeld van een stadsgezicht van Paramaribo. Buiten Paramaribo zijn er eveneens locaties aan te wijzen, die als stadsgezicht aangemerkt kunnen worden, overeenkomstig de definitie in artikel 1 onder e.

De strekking van het aanwijzen van stads- en dorpsgezichten is, het behouden en beschermen van stads- en dorpsgedeelten die van algemeen belang zijn, vanwege de onderlinge ruimtelijke of structurele samenhang, dan wel hun wetenschappelijke of cultuur-historische waarde. Het gaat om het behoud van afgebakende historische stads- of dorpsgedeelten. Instrument daarbij is het vergunningstelsel, welke moet zorgdragen dat het karakter van stads- en dorpsgezichten niet wordt aangetast. In dit verband kan worden opgemerkt dat in stads- en dorpsgezichten strengere bepalingen gelden (met betrekking tot nieuwbouw, sloop, wijzigingen of verbouwingen aan bouwwerken etcetera) dan gangbaar in overige plaatsen. Indien in een stads- of dorpsgezicht monumenten voorkomen, is alleen de Minister bevoegd om een sloopvergunning te verstrekken. Voor andere bouwwerken (niet monumenten), is het de Directeur van Openbare Werken, die een sloopvergunning kan verstrekken.

Artikel 17 tot en met 22

In de voorgaande artikelen, is aandacht besteed aan de objecten casu quo monumenten, welke zich bovengronds bevinden.

Echter is het een gegeven, dat zich ook ondergronds objecten bevinden, die als monument gekwalificeerd kunnen worden. Reden waarom ook voor deze groep de nodige regels zijn vastgelegd, waarbij waarborgen zijn ingebouwd om **wetenschappelijke en overheidsinstellingen** in de gelegenheid te stellen archeologisch onderzoek te doen. Belangrijk is de stelling zoals vervat in artikel 20 lid 1, inhoudende dat alle goederen waarvan het eigendomsrecht door een ander niet bewezen kan worden de Staat toebehoren in eigendom. Daarom is een ieder die in het bezit komt van een voorwerp door opgravingen dan wel door een vondst, welke voldoet aan de voorwaarden zoals opgegeven, verplicht dit te rapporteren en over te dragen aan de bevoegde instanties.

Een stimulans om het bovenstaande te doen, is vastgelegd in artikel 21 lid 4. Daar is namelijk aangegeven, dat de vinder van het voorwerp recht heeft op een vergoeding gelijk aan de helft van het gemiddelde van de, door drie aangewezen taxateurs verbonden aan het Hof van Justitie, getaxeerde waarde van het monument.

Artikel 23 tot en met 28

Niet altijd houden personen zich spontaan aan gestelde regels, daarom is een hoofdstuk in de wet gewijd aan dwangmiddelen en strafbepalingen.

Hiermede is de mogelijkheid geschapen om personen die zich niet aan de regels houden te dwingen deze alsnog na te leven.

De Minister kan degene die handelt in strijd met de verbodsbepalingen, zoals bedoeld in de artikelen 7 en 15 of met een voorwaarde, als bedoeld in artikel 8, schriftelijk aanzeggen terstond een aanvang te maken met het herstellen in de oude staat van het monument. Met 'degene' wordt hier een 'ieder' bedoeld, aangezien het niet per sé de zakelijk gerechtigde hoeft te zijn, die in strijd handelt met de vorengenoemde artikelen, maar het kan ook de gemachtigde, de huurder, de aannemer of iemand anders zijn. Vandaar dat de bepaling heel in het algemeen is gesteld.

Indien blijkt, dat terstond na de overhandiging van de schriftelijke aanzegging, de persoon in kwestie toch blijft handelen in strijd met de vorengenoemde verbodsbepalingen, kan de Minister zo nodig met behulp van de justitiële autoriteiten overgaan tot onmiddellijke stopzetting van de werkzaamheden. Uit ervaringen uit het verleden, is namelijk gebleken dat ondanks aanmaningen tot stopzetten van het slopen van een monument, overgegaan is tot verdere afbraak. Derhalve, kunnen direct na de aanzegging maatregelen worden getroffen, om te voorkomen dat een monument binnen één of twee dagen wordt gesloopt (artikel 23).

In navolging van artikel 23 is in artikel 24 de mogelijkheid geschapen, dat de Staat de herstelwerkzaamheden pleegt op kosten van de zakelijk gerechtigden. Hierbij is wel bepaald, dat als laatste kennisgeving casu quo informatie met betrekking tot de aanvang van de herstelwerkzaamheden de zakelijk gerechtigde, die reeds eerder op grond van artikel 23 lid 1 schriftelijk was aangezegd om zelf de herstelwerkzaamheden te plegen, een dag voorafgaand aan de uitvoering een schriftelijke kennisgeving krijgt. Reden waarom hem geen extra tijd meer hoeft te worden gegeven.

Wat betreft de strafbepalingen kan gesteld worden, dat een onderscheid is gemaakt tussen opzet handelingen (misdrijven) en schuld handelingen (overtredingen). Vanwege het gradatieverschil, is de strafmaat van de eerste groep hoger dan van de tweede. Voornoemd gradatieverschil zal worden bepaald door het voorbereidend onderzoek, dat door de opsporingsambtenaar wordt verricht, genoemd in artikel 27 en voorts door de rechter, ter strafzitting. De in artikel 27 genoemde ambtenaren zijn bedoeld als bemensing voor een in het leven te roepen controleorgaan van de overheid.

Artikel 29 tot en met 32

Bij de overgangs- en slotbepalingen is te constateren dat de voorziening is getroffen om bij noodzaak bij of krachtens staatsbesluit aanvullende voorschriften met betrekking tot in deze wet gereguleerde onderwerpen vast te stellen (artikel 29).

De ratio voor de wijziging van de Bouwwet 1956 is, dat het verlenen van een bouwvergunning tot restauratie van een gebouw, dat is aangewezen als "monument", rekening gehouden moet worden met de ter zake door de Minister verleende vergunning. De aanpassing van de Stedebouwkundige Wet is noodzakelijk om het begrip "stads- en dorpsgezichten" daarin op te nemen (artikel 30).

Vooruitlopend zijn op grond van de wet historische monumenten enkele zaken gerealiseerd welke van eminent belang zijn voor de implementatie van deze wet. Het is daarom noodzakelijk, dat deze voorzieningen van kracht blijven ook als de wet historische monumenten bij de inwerkingtreding van deze wet wordt ingetrokken, dus niet langer van kracht zal zijn.

Paramaribo, 5 september 2002,

R.R. VENETIAAN.